

TÜRK DÜNYASI
2040
VİZYONU

“Bütünleştirici Ortaklık”

İnceleme-
Araştırma Dizisi

YAYIN NO: 04

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI AÇISINDAN KKTC'NİN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

| RAPOR |

Yazar

Prof. Dr. İsmail ŞAHİN

Yayın Koordinatörü

Prof. Dr. Fırat PURTAŞ - Dr. Murat YILMAZ

Teknik Koordinasyon

Halil ULUSOY

Türk Devletleri Teşkilatı Açısından KKTC'nin Jeopolitik Önemi / Yazar: Prof. Dr. İsmail ŞAHİN - Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 2022

60 s: 19,5x27 cm. – (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme- Araştırma dizisi; yayın no: 04)

ISBN: 978-625-8329-04-9

Baskı Tarihi: **Kasım 2022**

© Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanlığı

Adres:

Aşağı Öveçler, 1314. Cd. No: 19, 06460 Çankaya/ANKARA

Tel: 0312 216 06 00 • Faks: 0312 223 34 29

www.ayu.edu.tr • yayinlar@yesevi.edu.tr

Tasarım-Baskı

SFN Televizyon Tanıtım Tasarım

Yayıncılık Ltd. Şti.

Tel: 0312 472 37 73-74

www.sfn.com.tr

Raporda ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup,
Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının görüşlerini yansıtmazlar.

“Bütünleştirici Ortaklık”

Türk Devletleri Teşkilatı Açısından
**KKTC’NİN
JEOPOLİTİK
ÖNEMİ**

4.

RAPOR

Prof. Dr. İsmail ŞAHİN

TURKIY DAVLATLAR TASHKILOTI
DAVLAT RAHBARLARI
KENGASHINING YIG'ILISHI
Samarqand, 2022-yil 11-noyabr

MEETING OF THE COUNCIL OF HEADS OF STATE OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES

Samarkand, November 11, 2022

İçindekiler

TAKDİM.....	8
ÖNSÖZ	10
1. GİRİŞ	13
2. JEOPOLİTİK BİR DENİZ: AKDENİZ	17
2.1. Yeni Ticari Rota Arayışları	22
2.2. Hindistan, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs.....	24
2.3. Arap Dünyası, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs.....	28
3. KIBRIS'IN JEOPOLİTİK ÖNEMİ.....	33
3.1. Kıbrıs Sorununun Siyasal Kökenleri.....	36
3.2. Kıbrıs'ta Kimlik ve Egemenlik Mücadelesi.....	37
3.3. Kıbrıs'ın Türk Dünyası için Önemi	40
3.4. Rusya'nın Kıbrıs Politikası	44
3.5. Çin'in Kıbrıs Politikası.....	46
4. SONUÇ.....	49
5. KAYNAKÇA	53

Binali YILDIRIM

TDT Aksakallar Konseyi Başkanı

TAKDİM

Küresel sistemde jeopolitik kırılmalar meydana gelmekte, zenginlik batıdan doğuya doğru hicret etmekte, dünyanın eksenini Asya'ya kaymaktadır. Bu şartlar altında Türk dünyasına olan ilgi günden güne artmaktadır. Kafkaslar, Orta Asya, Anadolu coğrafyası zengin kaynakları, verimli ve mümbit toprakları, üretim kapasitesi, sosyal ve beşeri sermayesi ile cazibe merkezine dönüşmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı, Avrasya'nın doğusundan batısına uzanan geniş bir coğrafyada ortak dili, tarihi ve kültürü paylaştığı gibi ortak

refah, istikrar ve kalkınma alanı kurma konusunda aynı idealleri ve çıkarları paylaşan devletlerin kurmuş oldukları bölgesel bir işbirliği örgütüdür. Gücünü Türk halklarının kardeşlik bağlarından, köklü geçmişinden, zengin kültürel mirasında alan bu yapı üye ülkeler arasındaki siyasi, ekonomik ve insani bağlarının güçlenmesine hizmet ettiği gibi sürdürülebilir bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasına da katkı sağlamaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı tarih boyunca güç mücadelelerinin yaşandığı, hegemon güçlerin çıkarlarının çatıştığı rekabet sahası olarak nitelendirilen bir bölgede, bölge

devletlerinin kendi iradeleri ve çabalarıyla başlattıkları bir girişimdir. Demokrasi, insan hakları, şeffaflık gibi evrensel değerler yanında eşitlik, egemenliklerin desteklenmesi, iç işlerine saygı ve karşılıklı çıkar gibi uluslararası ilişkilerin temel ilkelerine dayanan bir işbirliği mekanizmasıdır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı meydan okumalar ve fırsatlara karşı birlikte hareket ederek riskleri azaltmak, faydaları çoğaltma anlayışıyla başlayan işbirliği süreci kısa zaman içerisinde güçlü bir kurumsal kimlik kazanmıştır.

12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen sekizinci Türk Devletleri Teşkilatı zirvesi Türk devletleri arasındaki işbirliğini yeni bir boyuta taşımıştır. Türk devletlerinin bağımsızlıklarının 30. yıl dönümünün kutlandığı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın hizmet

binasının açılışının yapıldığı, Türk dünyası 2040 vizyon belgesinin kabul edildiği, Türkmenistan'ın gözlemci statüsünde örgüte üye olduğu İstanbul Zirvesi sırasında Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi Başkanlığı görevi sahsıma tevdi edildi. "Yedi devlet bir millet" şiarıyla, "dilde fikirde işte birlik" ideali doğrultusunda bu onurlu vazifeyi layıkıyla yerine getirmek için çalışmalarımızı devam ettirmekteyiz.

Elinizdeki bu rapor KKTC'nin Türk dünyası açısından sahip olduğu jeopolitik önemi ortaya koymaya matuf olarak hazırlanmıştır. Başta Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek olmak üzere, raporun müellifine ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunar, faydalı olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Muhittin ŞİMŞEK

Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı

ÖNSÖZ

“**B**irlikte Güçlüyüz” düsturu Türk Devletleri Teşkilatı’nın temel çalışma ilkesidir. Bu ifade sadece motive edici bir slogandan ibaret değildir. Türk Devletleri Teşkilatı üyelerinin her biri öncelik verdiği alanlar ve bu alanlardaki gelişmişlikleri ile birbirlerini tamamlayan ülkelerdir. Özellikle Covid 19 Pandemisi ile birlikte başlayan sistemsel dönüşümler ve bu süreçte meydana gelen Afganistan’da İkinci Taliban İktidarı, Azerbaycan’ın 44 Günlük Vatan Muharebesi, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi bölgesel gelişmeler Türk Devletleri Teşkilatı

üyeleri arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı daha önemli hale getirmiştir. Türk Devletleri Teşkilatı tüm olumsuzluklara rağmen pozitif gündem oluşturmayı ve üye devletlerarasındaki işbirliğini çeşitlendirerek derinleştirmeyi başarabilen bir örgüttür. 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul’da düzenlenen TDT 8. Zirvesi’nde kabul edilen “Türk Dünyası 2040 Vizyonu” örgütün gelişiminde yeni bir dinamizm sağlamıştır.

İstanbul Zirvesi’nin ardından TDT Aksakallar Konseyi örgütün kurumsal yapısı içerisinde daha önemli sorumluluklar ve

işlevler üstlenen bir organ haline dönüşmüştür. Türkiye aksakalı Binali Yıldırım'ın TDT Aksakallar Konseyi başkanlığını üstlenmesi, Türkmenistan eski devlet başkanı Gurbanguli Berdimuhammedov'un Türkmenistan Aksakalı olarak çalışmalara dâhil olması Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ı temsil eden aksakalların da başarı hikâyeleriyle öne çıkan devlet adamları olması Aksakallar Konseyi'nin rolünü ve etkinliğini güçlendiren işaretler olmuştur.

“Birbirini Tamamlayan Ortaklık” (Integrative Partnership) Projesi, TDT Aksakallar Konseyi ile Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından ortaklaşa yürütülen bir çalışmadır. Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırmalar Enstitüsü, genelde Avrasya Bölgesi'ne, özelde bu bölgede yoğun olarak yaşayan Türk dili konuşan devlet ve topluluklara ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak

ve stratejik öneriler geliştirme amacıyla kurulmuştur. Avrasya Araştırma Enstitüsü; ekonomi, finans, enerji, uluslararası ilişkiler, güvenlik, ulaşım, teknoloji, eğitim, kültür, sanat, dil, din, felsefe, sosyoloji, siyaset, tarih, arkeoloji ve çevre konularında, uluslararası düzeyde tanınan, önemli araştırma kuruluşlarından biridir. Enstitü, 2018'de Küresel Düşünce Kuruluşları Endeksi'ne girmiştir. İlerleyen yıllarda ise bu sıralamada yerini daha da yükseltmiştir.

Alanında uzman kıdemli memurlar ve akademisyenler tarafından hazırlanan bu raporlar Türk Dünyası 2040 Vizyonu hedeflerine erişilmesi doğrultusunda planlanmıştır. Aksakallar Konseyi Başkanı Sayın Binali Yıldırım'ın himayeleri çalışmalarımızda bize yol göstermiş ve güç katmıştır. Başta yazarlarımız olmak üzere emek veren tüm arkadaşlarıma teşekkür eder, hayırlara vesile olmasını dilerim.

1. | GİRİŞ

- ☰ Bu raporun amacı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Türk Devletler Teşkilatı'na üye olması halinde sağlayacağı faydaları irdelemektir.
- ☰ TDT, Kıbrıs sorununa adil bir çözüm getirilmesinde de aktif bir rol oynayabilir. 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 8. Zirve'de, Türkiye'nin Kıbrıs Türk halkının Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilgili faaliyetlerine katılmaya davet edilmeleri talebini tanıdıklarını" şeklinde bir karar alındığı görülmektedir. Yine kararda yer alan "Kıbrıs Türk halkıyla olan dayanışmalarını ifade ettiklerini" açıklaması, Kıbrıs Türklerinin yarım asrı aşkın süredir maruz kaldıkları haksız izolasyonlara yönelik ciddi bir göndermedir.

1. GİRİŞ

Bu raporun amacı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Türk Devletler Teşkilatı'na üye olması halinde sağlayacağı faydaları irdelemektir. Bu doğrultuda araştırma iki ana sütun üzerine oturtulmuştur. Bunlardan birincisi uluslararası sistemin yapısında meydana gelen değişimlerdir. Günümüzde uluslararası sistemin tek kutuplu bir yapıdan çok kutuplu bir yapıya doğru ilerlediği görülmektedir. Bu nedenle sistemde tektonik kaymalar ve sistemik güç değişimleri gözlemlenmektedir. Haliyle bu değişim yeni aktörlere birtakım fırsatlar sunarken aynı zamanda güç boşluklarına da yol açmaktadır. Dahası yakın gelecekte ortaya çıkması tahmin edilen çok kutuplu dünya düzeninin nasıl bir yapıda olacağı sorusu, cevabı henüz belli olmayan bir sorudur. İşte böyle bir ortamda Türk Devletler Teşkilatı'na önemli fırsatlar doğabilir. Buradaki hassas nokta, uluslararası sistemde ortaya çıkan dönüşüm ile Asya'nın dünya siyasetinde yükselen etkisinin çakışmasıdır. Bu yüzden zaman ve mekân uyumu bakımından Türk Devletler Teşkilatı'nın (TDT) zamanlaması oldukça yerindedir.

Raporun ikinci sütunu ise Akdeniz jeopolitiği üzerine bina edilmiştir. Akdeniz'in dünya siyaseti ile uluslararası ticarete oynadığı rol herkesin malumudur. Doğu-Batı ticaretindeki etkisi, uluslararası limanları, küresel pazarlara erişebilirlik, zengin enerji kaynakları gibi birçok önemli faktör Akdeniz'le bağlantı kurmanın cazibesini artırmaktadır.¹ Hatta tüm bunlar ve dahası, Akdeniz'le ilişki kurmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda rapor boyunca, Akdeniz'in öneminden hareket edilerek geniş bir perspektif sunulmaya çalışılmış ve bu kapsamda tüm yönleriyle deniz trafiğinin yoğun olduğu Akdeniz'le ilişki kurmanın TDT açısından ne kadar önemli ve stratejik bir hamle olacağı uzun uzadıya anlatılmıştır. Tam da bu noktada, KKTC'nin işlevselliğine odaklanılarak KKTC'nin TDT'ye sağlayacağı faydalar izah edilmiştir.

Şüphesiz geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türk toprakları, doğu ile batı arasında vazgeçilmez bir dağılım noktası teşkil etmektedir. Orta Asya üzerinde hakimiyet kurma mücadelesi ile İpek Yolu'nu yeniden canlandırma isteğinin arttığı bir dönemde Türk Cumhuriyetleri arasında siyasi ve ekonomik bir örgüt kurma çabası içerisine girilmesi gayet rasyonel bir tercihtir. Kaldı ki Türk devletleri arasında bilim, teknoloji, eğitim, kültür ve

1 İsmail Şahin, Energy Conflict and Cooperation in the Eastern Mediterranean, ORSAM, Report 3, Ankara, 2019.

turizm konuları yeterince geliştirilmiş alanlar değildir. Zaten TDT'nin asli vazifelerinden birisi de bu alanlara ilişkin iş birliği olanaklarını geliştirmektir.²

Diğer taraftan TDT, Kıbrıs sorununa adil bir çözüm getirilmesinde de aktif bir rol oynayabilir. Nitekim 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 8. Zirve'de, "Kıbrıs sorununda Ada'daki gerçekler temelinde adil, kalıcı, sürdürülebilir ve karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme varılması gerektiğini vurguladıklarını; temel ve eşit haklarını güvence altına alma arzusunu taşıyan Kıbrıs Türk halkıyla olan dayanışmalarını ifade ettiklerini ve Türkiye'nin Kıbrıs Türk halkının Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilgili faaliyetlerine katılmaya davet edilmeleri talebini tanıdıklarını" şeklinde bir karar alındığı görülmektedir. Özellikle kararda vurgulanan, "Ada'daki gerçekler temelinde" ifadesi, sorunun daha adil ve rasyonel bir biçimde ele alınmasına yönelik önemli bir etki doğurabilir. Yine kararda yer alan "Kıbrıs Türk halkıyla olan dayanışmalarını ifade ettiklerini" açıklaması, Kıbrıs Türklerinin yarım asrı aşkın süredir maruz kaldıkları haksız izolasyonlara yönelik ciddi bir göndermedir.

2 Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi, 2021.

JEOPOLİTİK BİR DENİZ:

2.

AKDENİZ

- ☰ Jeopolitik açıdan Akdeniz dünyanın en değişken bölgelerinden biridir.
- ☰ Özellikle Asya ile Avrupa arasındaki ticaret trafiğinde deniz yoluna alternatif sunulacak liman bağlantılı demir ve kara yolları ağı, Türkiye'nin en önemli avantajını oluşturmaktadır. Bu projenin hayata geçmesi durumunda Türkiye; Asya, Afrika ve Avrupa üçgeninde lojistik bir merkez hüviyeti kazanacaktır.

2. JEOPOLİTİK BİR DENİZ: AKDENİZ

Jeopolitik açıdan Akdeniz dünyanın en değişken bölgelerinden biridir. Bu değişkenliğin temel nedeni, bölgenin uluslararası politikada işgal ettiği roldür. Kabaca bakıldığında bile devletler arasındaki rekabet, değişen koalisyonlar, güvenlik tehditleri, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, sıcak ve soğuk çatışmalar hemen göze çarpar. Akdeniz tarih boyunca güç dengesinin önemli bir terazisiydi. Bu yüzden eşzamanlı olarak bölgesel ve uluslararası aktörlerin farklılaşan çıkarlarına sürekli ev sahipliği yapıyor. Günümüzde de güç ve enerji kaynaklarının kontrolü için Akdeniz’de ortaya çıkan yoğun rekabet, bölgesel ve küresel çatışmaları körüklediği gibi beraberinde ciddi bir istikrarsızlık taşıyor.

Akdeniz dünyanın en büyük iç denizidir. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlamasının yanı sıra bu kıtalarda yer alan birçok ülkeyi kıyıdaş yapmasından dolayı Batı dillerinde “karalar arasındaki deniz” anlamını taşıyan isimlerle anılmaktadır.³ Bu adlandırma oldukça anlamlıdır. Zira Akdeniz’in yoğun bir şekilde anakaralar, adalar ve kayalıklarla çevrili olduğu kolaylıkla görülebilir. Akdeniz’in bu özelliğinden dolayı Asya, Avrupa ve Afrika kıyıları arasında mal, insan ve kültür alışverişi tarih boyunca kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Akdeniz’in üç kıtayı birleştirmesi, tüm mevsimlerinin ulaşım elverişli olması, zengin insan kaynağı, etrafındaki verimli arazilerin varlığı, semavi dinlere ev sahipliği yapması, ilerleyen çağlarda petrolün keşfedilmesi gibi bir araya gelen çok sayıda faktör, Akdeniz’in cazibesini canlı tutan unsurlar olmuştur. Tarihte meydana gelen yüzlerce olay, bu cazibenin platonik olmayan birçok çatışmaya yol açtığını gösteriyor. Süregiden güç mücadelelerine rağmen tarihi kayıtlar Roma hegemonyası dışında hiçbir devletin burada sürekli bir üstünlük kuramadığını söylüyor.

3 Metin Tuncel, “Akdeniz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 2, İstanbul, 1989, s. 229.

Kaynak: Reuters

Türklerin Akdeniz'deki mücadeleye katılmaları, Malazgirt Savaşı'nı takip eden yıllarda Sultan Alparslan'ın Anadolu'nun fethiyle görevlendirdiği beylerden biri olan Çaka Bey ile birlikte başladığı kabul edilir. 11. yüzyılda Çaka Bey, İzmir'de kurduğu tersanede inşa ettiği donanmayla bölgede hâkimiyet sahasını genişletmiş ve Adalar Denizi'nde (Ege Denizi) Bizans İmparatorluğu'nun ciddi rakibi durumuna gelmiştir. Çaka Bey'den sonraki yıllarda da Türklerin denizlerle ilişkisi devam etmiştir. Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad (1220-1237) devrinde Alanya ve Sinop tersaneleri aracılığıyla Akdeniz ve Karadeniz'de donanma meydana getirildi.⁴ Yine de Türklerin, Akdeniz üstünlüğünde rekabet edecek güce erişmesi için 16. yüzyılı beklemesi gerekecektir. Osmanlı hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman döneminde 28 Eylül 1538 tarihinde meydana gelen Preveze Deniz Muharebesi başta olmak üzere kazanılan birçok deniz zaferiyle o zamana kadar esas olarak bir kara devleti olan Türkler tam anlamıyla deniz siyasetinin içine girmişlerdir. Şüphesiz 16. yüzyıl, Türk denizcilik tarihi açısından bir dönüm noktası teşkil eder. Öyle ki 1570'lerde Osmanlı donanması Akdeniz'in batısı, Karadeniz'in kuzeyi ve Hint Okyanusu'nun doğusunda etkin

4 Faruk Sümer, "Keykubad I", DİA, C. 25, Ankara, 2022, s. 357-358.

bir hale gelmiş; Karadeniz ve Kızıldeniz tamamıyla egemenlik altına alınırken Akdeniz kıyı-
larının dörtte üçü imparatorluğun kontrolüne girmişti.⁵

Coğrafi Keşifler çağında Akdeniz'in öneminde bir gerileme yaşanmışsa da 1869 yılında Kı-
zıldeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Akdeniz ticari, siyasi
ve askeri bakımdan yeniden büyük bir itibar görmeye başladı. Kanalin açılması sıradan,
basit bir olay değildi. Jeopolitik olarak dengeleri değiştiren Süveyş Kanalı, bölgede var
olan İngiliz-Fransız rekabetini daha da üst seviyelere çıkardı ve en sonunda İngiltere,
1882 yılında Mısır'ı işgal ederek nüfuz mücadelesine kendince bir nokta koymaya çalış-
tı. Süveyş Kanalı'nın stratejik ehemmiyeti, Ortadoğu petrolünün Avrupa'ya taşınmaya
başlamasıyla birlikte daha da arttı. Böylece Akdeniz, batıda Cebelitarık Boğazı; doğuda
Süveyş Kanalı'nın sağladığı üstünlük ile uluslararası politikanın ilgisinin hiç eksilmediği bir
coğrafyaya dönüştü.

Süveyş Kanalı Akdeniz'e, Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlama gibi bü-
yük bir üstünlük sundu. Zira kanalin açılmasıyla Hindistan ile Avrupa arasındaki mesafe
7000 kilometre kıaldı. Bir başka ifadeyle kanal, Avrupa ile Hindistan arasındaki uzaklığı
19.800 kilometreden 11.600 kilometreye indirmişti. Bu yüzden kanalin açılması, deniz
taşımacılığı, uluslararası ticaret ve lojistik bakımından dünyaya yepyeni fırsatlar sunuyor-
du. Doğu ile batı arasındaki ticarete gemi taşımacılığın önemi ortadadır. Güvenli, ucuz
ve hızlı bir şekilde orta ya da uzun mesafelerde emtia değişik tokuşunun yegâne elverişli
aracının deniz taşımacılığı olduğu yönünde bir fikir birliği vardır. Süveyş Kanalı sadece
Mısır'ın değil topyekûn bir şekilde Akdeniz'in bilhassa Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemini
artırmıştır. Süveyş Kanalı, hizmete girdiği günden bugüne dünya ticaretinin ana arterle-
rinden biri olma özelliğini devam ettirmektedir. Nitekim 24 Mart 2021 tarihinde "The Ever
Given" isimli dev konteyner gemisinin kötü hava koşulları nedeniyle Süveyş Kanalı'nda kı-
yıya çarparak kaza yapması sonucunda deniz trafiğinin 6 gün boyunca durması, uluslara-
rası ticarete ciddi sıkıntılara yol açmıştı. Daha somut ifadeler kullanılacak olursa, Süveyş
Kanalı'nı kapatan kazanın küresel ticarete verdiği zararın günlük maliyeti 9,6 milyar dolar
civarındaydı. Kanal, dünyanın en işlek ticaret yollarından biridir. Bu bağlamda dünya de-
niz ticaretinin yüzde 12'si Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan ve Asya ile Avrupa arasındaki
en kısa deniz bağlantısını sağlayan kanal üzerinden gerçekleşmektedir. Dahası petrol ve
sıvılaştırılmış doğalgazı Ortadoğu'dan Avrupa'ya ulaştıran ana rotadır. Rakamlarla ifade
edilirse, günlük yaklaşık 5 milyon varil ham petrol kanaldan geçmektedir. Küresel ölçekte
ise LNG ticaretinin yüzde 8'i yine kanal sayesinde uluslararası pazarlara ulaşmaktadır.
Özetle Asya'dan Batı'ya yapılan ihracatın yüzde 60'ı Süveyş Kanalı'nı kullanmaktadır. The
Ever Given kazasında olduğu gibi kanalda meydana gelebilecek herhangi bir tıkanma
veyahut aksaklık enerji tedarikinden diğer hammadde ve emtianın nakliyesine kadar tüm

5 Metin Kunt, "Süleyman Dönemine Kadar Devlet ve Sultan: Uç Beyliğinden Dünya İmparatorluğuna",
Kanuni ve Çağı, Ed. Metin Kunt, Christine Woodhead, Çev. Sermet Yalçın, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,
İstanbul, 2002, s. 3.

sektörleri kısa zaman zarfında büyük bir krizin içerisine çekebilir. O halde uluslararası ilişkileri ilgilendiren önemli meselelerden birisi de Süveyş Kanalı'ndaki deniz trafiğinin güvenli bir şekilde devam etmesini sağlamaktır.

Süveyş Kanalı

Kaynak: Wikipedi

2.1. Yeni Ticari Rota Arayışları

Yeri gelmişken The Ever Given kazasıyla ortaya atılan önemli bir tartışmaya da kulak kabartmak faydalı olabilir. Süveyş Kanalı, 193 km uzunluğa, 205 metre genişliğe ve 24 metre derinliğe sahiptir. Resmi rakamlara göre kanaldan günlük ortalama 50 gemi geçmektedir. Yıllık ölçekte bu sayı 19 bin civarındadır. Küresel ticaretin güvenliği, küresel ısınma ve Süveyş'te meydana gelen kazalar bir araya gelince dünya genelinde Süveyş Kanalı'na alternatif olabilecek rotalar üzerine birtakım tartışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu tartışmalardan ilki İsrail menşelidir. İleri sürülen projeye göre İsrail'in Kızıldeniz'deki limanı Eliat'tan Akdeniz'e bir kanal açılması planlanmaktadır. Süveyş'e güvenli bir alternatif oluşturabileceği düşünülen projeye İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) destek vermektedir. "Ben Gurion Kanalı" olarak adlandırılan kanal projesine, Süveyş Kanalı'nın rekabet gücünü olumsuz etkileyecek olmasından dolayı Mısır hükümeti şiddetle karşı çıkmaktadır. İsrail tarafından ortaya atılan bir diğer proje ise Akabe Körfezi ile Akdenizi birbirine bağlayan bir demiryolu inşa etmektir. Demiryolu projesiyle Akabe Körfezi'nde yer alan Eliat Limanı'ndan İsrail'in Akdeniz kıyılarında yer alan Aşdot veya Hayfa limanına bir hat inşa edilmesi düşünülmektedir. Böylece iki liman arasında bir demiryolu hattı kurularak Eliat Limanı'na getirilen malların trenlerle Akdeniz'deki limanlara taşınması planlanmaktadır.⁶

Süveyş Kanalı'na alternatif olarak tartışılan önemli bir proje de Kuzey Deniz Yolu'dur. Rusya'nın desteklediği projeyi gündeme taşıyan en önemli husus küresel ısınmayla birlikte buzullarda meydana gelen erimedir. Bilim adamları Kuzey Kutbu'ndaki ısınmanın gezegenin geri kalanından iki kat daha hızlı gerçekleştiğini ifade etmektedir. Afrika kıtasıyla yaklaşık olarak aynı coğrafi büyüklükte olan Kuzey Kutup Dairesi'nde ortaya çıkan bu değişimin uluslararası ticarete yeni rotalar sunabileceğine ilişkin önemli analizler söz konusudur. Buna göre Kuzey Kutup bölgesi eridikçe deniz ulaşımına daha elverişli su yolları meydana gelecek ve böylece uluslararası ticareti ve nakliyeciyi büyük ölçüde değiştirebilecek yeni rotalar gün yüzüne çıkacaktır.

Bilindiği üzere Kuzey Kutup Dairesi üzerinden deniz taşımacılığı ancak temmuz ile kasım ayları arasında yapılabilir. Kasım ayından temmuz ayına kadar neredeyse tamamen buzla kaplı olduğu için deniz ulaşımına elverişli bir bölge değil. Buna rağmen Şubat 2021'de, tarihte ilk kez bir geminin Kuzey Buz Denizi'ni geçmeyi başarması, yakın gelecekte bu rotanın tüm sene boyunca güvenli bir şekilde kullanılabilmesine dair güçlü sinyaller veriyor. Şayet Kuzey Kutbu'na ilişkin öne sürülen iddialar gerçekleşirse Avru-

6 Büşra Zeynep Özdemir Daşcıoğlu, Küresel Ticarete Yeni Güzergah Arayışları: Süveyş Kanalı'na Alternatifler, SETA Perspektif, Sayı 310, Mayıs 2021.

pa'nın en büyük ve en işlek trafiğe sahip Rotterdam Limanı'ndan Japonya'ya uzanan deniz yolculuğunun süresinin 30 günden 18 güne düşmesi öngörülüyor. Bir başka ifadeyle doğu ile batı arasındaki deniz yolu mesafesi yaklaşık 4.600 deniz mili azalacaktır. Mesela Japonya'dan demir alan bir gemi Hamburg Limanı'na Süveyş Kanalı'nı kullanarak yaklaşık 50 günde ulaşabiliyorken Kuzey Deniz Yolu'nun hayata girmesiyle bu sürenin 35 güne ineceği tahmin edilmektedir. Son tahlilde Rusya Kuzey Kutbu vasıtasıyla Avrupa'dan Asya'ya bir deniz yolu kurmak ve bütün yıl bu yolu kullanılabilir kılmak için ciddi bir planlama yürütmektedir.

Süveyş Kanalı Alternatif Arayışları
Kaynak: Insider

Süveyş Kanalı'na alternatif arayışlarına bir teklif de Türkiye'den gelmiştir. Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Adil Karaismailoğlu Süveyş Kanalı'na alternatif en uygun rotanın "Orta Koridor" olacağı iddiasındadır. Buna göre Çin'den Avrupa'ya uzanan en kısa yol Türkiye üzerinden geçmektedir. Orta Koridor olarak adlandırılan hat, Türkiye'den Kafkaslara oradan Hazar Denizi, Türkmenistan-Özbekistan-Kırgızistan veya Kazakistan'ı takiben Çin'e ulaşmaktadır. Bu hattın devreye sokulması halinde ticari malların Çin'den Avrupa'ya ulaşma süresi, 45 günden 15 güne ineceği tahmin edilmektedir. Orta Koridor projesinin Türkiye'nin liman, demir yolu ve diğer lojistik yatırımları sayesinde Asya'daki yük trafiğinin Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Akdeniz bölgesine ulaşması için önemli fırsatlar sunacağı öne sürülmektedir. Aslında projenin ana hedefi, tarihi İpek Yolu'nun canlandırılmasıdır. Bu bağlamda kara, deniz (Hazar) ve demir yolu bağlantılarıyla Avrupa ile Çin'in birbirine bağlanması planlanmaktadır. Çin ile Avrupa arasındaki ticaretin büyük bir kısmı deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Daha açık bir ifadeyle bir yıl içinde Çin'den Avrupa'ya giden 10 milyon konteynırın yüzde 96'sının denizyoluyla taşındığı belirtilmektedir. Geriye kalan

yüzde 4'lük kısım ise Kuzey Koridoru olarak adlandırılan Trans-Sibiryaya Demiryolu hattı üzerinden sevk edilmektedir. Mevcut her iki rotadan daha elverişli bir altyapıya sahip olduğunu ileri süren Orta Koridor Girişimi, Çin'in Kuşak ve Yol projesinin önemli bir tamamlayıcısı olarak görülmektedir.

2.2. Hindistan, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs

Son yıllarda Hindistan'ın Batı Asya-Akdeniz hattında jeopolitik, askeri, ekonomik ve demografik açılardan alt kıtanın çok ötesine uzanan birtakım ilişkiler tesis ettiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler'in yaptığı tahminlere göre Hindistan 18 milyonluk nüfusuyla dünyanın en büyük diaspora nüfusuna sahip ülkesidir. Bu nüfus dağılımına bakıldığında yoğunluğun Körfez Arap Ülkeleri'nde yer aldığı göze çarpmaktadır. Toplamda Birleşik Arap Emirlikleri (3,5 milyon), Amerika Birleşik Devletleri (2,7 milyon) ve Suudi Arabistan (2,5 milyon) arasında nüfus dağılmıştır. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Körfez Arap Ülkeleri'nde 8,5 milyon Hintli yaşamaktadır. Tablodaki sıralamada nüfuzun neredeyse üçte ikisi Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile Suudi Arabistan'da bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar Hindistan-Körfez bölgesinin dünyanın en büyük ikinci göç koridoru olduğu fikrinde mutabık kalmaktadır. Bundan dolayı göç koridorunun her iki ucundaki ülkeler birbirleriyle yakın ilişkiler tesis etmiş durumdadır. Hindistan hükümetleri ise diaspora işleri ve işçi refahı sorunları üzerinden Körfez ülkeleriyle ciddi ilişkiler geliştirmektedir. Bu noktada en dikkat çekici husus, Körfez hükümetlerinin işçi istismarı iddialarını ele almak için kabul ettiği reformların Hindistan tarafından eksik ve yetersiz görülmesidir.

KÖRFEZ ARAP ÜLKELERİ'NDE HİNT NÜFUSU	
Ülke	Nüfus (Milyon)
Birleşik Arap Emirlikleri	3,104,586
Suudi Arabistan	2,814,568
Kuveyt	929,903
Katar	692,039
Umman	689,145
Bahreyn	316,175
Toplam	8,546,416

Kaynak: Gol, Ministry of External Affairs, http://mea.gov.in/images/attach/NRIs-and-PIOs_1.pdf

Belki de çok uzak olmayan bir gelecekte bu sorun bölgenin acil çözüm bekleyen insani sorunlarından birine dönüşebilir. Diğer taraftan ise Hint diasporası hem Hindistan hem de Körfez ülkelerinin ekonomisinde hayati bir role sahiptir. Her şeyden evvel jeopolitik boyutları ve ekonomik bağları itibariyle hassasiyeti giderek artan bir meseledir. Bu hassasiyetin yarattığı bölgesel jeopolitik risklerden ötürü 2000'li yılların başından itibaren bahsi geçen devletlerin "Körfez-Hint Okyanusu Güvenlik Entegrasyonu" şeklinde bir güvenlik şemsiyesi kurma yolunda adımlar attığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda hareket eden Hindistan ile BAE aralarında güvenlik ve savunma iş birliği protokolleri imzalamış, ortak hava ve deniz tatbikatları yapılmaya başlanmıştır. Bu tatbikatların Hindistan-BAE güvenlik ve savunma iş birliğini geliştirmek için önemli bir araç haline geldiği de çok açıktır. Öyle ki yakın geçmişte iki ülke arasında ortak savunma iş birliği komitesi tesis edilerek yüksek düzeyli askeri iş birliği araçları genişletilmiştir. Güncel gelişmelerden hareketle Hindistan ile BAE arasında güçlü bir güvenlik ortaklığının gelişimi için kararlı adımların atıldığını söylemek mümkündür.

Ayrıca belirtmek gerekir ki artan Hindistan-BAE ilişkileri, İbrahim Antlaşmaları ve diğer bölgesel normalleşme adımları, Hint-Körfez hattında Batı'ya bakış politikasında önemli bir değişikliğe yol açmıştır. Söz konusu değişimlerin Hint-Körfez hattını başta savunma ve güvenlik olmak üzere birçok alanda iş birliğini genişletmeye teşvik ettiği iddia edilebilir.

Hindistan-İsrail ilişkilerini de bu bağlamda ele almak faydalı olabilir. Nitekim Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve manevi lideri Mahatma Gandhi'nin, "Filistin Araplar'a aittir" sözünden itibaren İsrail ve Hindistan arasındaki ilişkilerin bugünkü kadar dostane olmadığı bilinmektedir. Öyle ki Birleşmiş Milletler (BM) Filistin Özel Komitesi'nin (UNSCOP) seçilmiş bir üyesi olan Hindistan'ın BM'nin Filistin'i Taksim Planı'na Birleşmiş Karşı Oy kullanan 13 ülkeden biri olduğu gözden kaçmamalıdır. Dönemin koşullarından kaynaklanan nedenlerle 1950 yılında İsrail'i tanımak zorunda kalan Hindistan 1992 yılına kadar Tel Aviv'le üst düzey diplomatik ilişkiler kurmaktan kaçınmıştır. Fakat yine de iki ülke arasında silah ticareti ve istihbarat yapılanması konularında önemli adımlar atılmıştır. Örneğin İsrail, 1962 Çin-Hindistan Savaşı; 1965 ve 1971 Hint-Pakistan Savaşlarında Hindistan'a silah tedarik etmiştir. Yine 1968 yılında Hindistan'ın dış istihbarat teşkilatının kurulmasında İsrail yapıcı bir rol oynamıştır.

Sovyetler Birliği'nin çökmesi, Hindistan'da başlayan liberalleşme programları ve Arap ülkelerinin İsrail'le normalleşme girişimleri gibi önemli dönüm noktalarının ardından Hindistan-İsrail ilişkilerinin ivme kazandığı söylenebilir. Öyle ki günümüz itibariyle Hindistan, İsrail silahlarını satın alan en büyük pazar konumundayken, İsrail de Hindistan'ın en büyük ikinci silah tedarikçisidir. Hindistan'ın Arap-İsrail normalleşmesine kadar Filistin'e ilişkin siyasi duruşunda köklü bir değişiklik meydana gelmemiştir. Özellikle bu pozisyonunu BM'de korumayı ihmal etmemiştir. Özellikle Hindistan'ın ihtiyaç duyduğu petrolün yüzde ellisinden fazlasını Ortadoğu'dan ithal ettiği dikkate alındığında bu ilişkinin mahiyeti daha da iyi anlaşılmaktadır. Sonuç itibariyle Hindistan'ın, İbrahim Antlaşmaları'na kadar enerji güvenliği ve askeri güvenlik bakımından Arap-İsrail ilişkilerini başarılı bir şekilde yönettiği

ileri sürülebilir. Böylece Hindistan Ortadoğu'daki Arap müttefikleriyle ilişkilerini tehlikeye atma korkusu yaşamadan İsrail'le ilişkilerini daha da güçlendirmek için uygun siyasi bir ortam elde etmiştir.

Hindistan ve Mısır arasındaki ikili ilişkilere gelince, iki ülke siyasi açılardan ikili, bölgesel ve küresel konularda uzun süreli bir geçmişe sahiptir. Bu çok yönlü ilişkinin şekillenmesinde Bağlantısızlar Hareketi'nin katkısı şüphesiz çoktur. Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdül Nasır ile bağımsız Hindistan'ın ilk Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun Bağlantısızlar Hareketi'nin karizmatik isimleri olduğu hatırdan çıkartılmamalıdır. İki lider arasındaki yakın ilişkilerin ülkeleri de birbirine yaklaştırdığı bilinen bir gerçek. Dahası bu yakın ilişki Afro-Asya dayanışmasının gelişiminde tarihi bir rol oynamıştır. Özellikle Filistin meselesindeki iş birliği önemli bir mihenk taşıydı. Bu açıdan Hindistan'ın birkaç Bağlantısızlar Zirvesi'nde Filistin davasını doğrudan desteklediğini belirtmekte fayda vardır. İki ülke arasındaki ilişkilerde ne Mısır Devrimi'nde (2011) ne de Mursi Darbesi'nde (2013) bir kopuş meydana gelmemiştir. Zira Hindistan her iki olayı Mısır'ın bir iç meselesi olarak yorumlamıştır. Ekonomik alanda iki ülke arasındaki bağlar oldukça kuvvetlidir. Mısır, Hindistan'ın Afrika'ya açılan kapısı ve altıncı en büyük ticaret ortağıdır. Nihayetinde Hindistan'ın Afrika ve Avrupa'ya ihracat yapabilmesinde Süveyş Kanalı'nın önemi tartışma götürmez.

Mısır ile Hindistan'ın 2015 yılından bu yana terörizm, savunma ve güvenlik alanlarında iş birliklerini önemli ölçüde artırmak için çaba harcadıkları alenen görülebiliyor. Bu bağlamda Hindistan Başbakanı Narendra Modi ve Mısır Cumhurbaşkanı Abdel Fattah Al-Sisi'nin ortak bir irade beyanında bulunması önemli bir gelişme şeklinde yorumlanmaktadır. Mısır'ın Körfez-Akdeniz hattının güçlendirilmesine önem vermesi⁷, Suudi Arabistan ve BAE ile ortak çıkarlar ve belirli tehdit algıları üzerinden stratejik bir ortaklığa gitmesi, Hindistan'a da bölgede etkin olma şansı sunuyor. Son yıllarda dikkat çeken gelişme, Hindistan'la Körfez ülkeleri arasında enerji güvenliği yanında gelişen güvenlik ve savunma iş birliği alanlarıdır. Hindistan ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerin temelinde Hindistan'ın enerji güvenliği gereksinimleri ilk sırada bulunuyordu. Ancak ikili ilişkilere son yıllarda askeri alandaki iş birlikleri de eklendi. İki ülke arasında gerçekleşen üst düzey ziyaretler sonrasında güvenlik ve savunma iş birliğinin Hindistan-Suudi ilişkilerinde daha yüksek öncelikler haline gelebileceğine de işaret ediyor.

Bilhassa Suudi Arabistan'ın Keşmir konusunda Hindistan'ın tezlerine sıcak baktığını ifade etmesi, Riyad'ta önemli bir paradigma değişikliği şeklinde yorumlandı. Terörizm, kara para aklama, narkotik, silah ve insan kaçakçılığıyla ilgili ciddi iş birliği anlaşmaları yapmalarının yanı sıra Ortak Savunma İşbirliği Komitesi (JCDC) kurmaya karar vermesi, Hint-Körfez hattını güçlendiren bir başka basamak olarak görülebilir. Nihayetinde komite kapsamında yapılan toplantılar sonucunda iki ülke arasındaki istihbarat paylaşımlarının ve deniz güvenliğine ilişkin tatbikatların artması da oldukça dikkat çekicidir. Bu bağlamdan

7 David Butter, Egypt's Energy Ambitions and its Eastern Mediterranean Policy, Konrad Adenauer Stiftung, 2021; Nicolò Sartori, Lorenzo Colantoni and Irma Paceviciute, Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediterranean, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2016.

bakıldığında Suudi Arabistan'ın, Kızıldeniz, Aden Körfezi, Umman Körfezi, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'nu da içeren geniş sahada Hindistan'la deniz güvenliği iş birliğini güçlendirmeye istekli olduğu anlaşılmaktadır. Benzer niyet Hindistan içinde geçerli olup, bu konuda tenasüp içinde bir hareket sergilenmektedir.

Hindistan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında artan ilişkiler dikkate alındığında Hindistan'ın politikalarının yalnızca Körfez'le sınırlı olmayacağına işaret etmektedir. Bilindiği üzere iki ülke arasındaki tarihi bağlar Makarios dönemine kadar geriye gitmektedir. Bu doğrultuda Hindistan her daim Kıbrıs meselesinde Rum tezlerini destekleyen bir tutum takınmıştır. Bugün Akdeniz'de Hint diasporasının en çok bulunduğu ada Kıbrıs'tır. Bunun en açık göstergesi günümüzde yaklaşık 5.700 Hintli'nin Güney Kıbrıs'ta yaşaması. Bir diğer ilgi çekici bilgi ise Güney Kıbrıs'ın Hindistan'a yatırım yapan en büyük 8. ülke olmasıdır. Öyle ki 10 milyar dolar civarında bir yatırımdan bahsedilmektedir. Ekonomik, diplomatik ve kültürel bağların yanında iki ülkenin son yıllarda savunma ve askeri bağları güçlendirme yönünde kararlar aldığı medyaya yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır.

Kaynak: <https://twitter.com/anastasiadescy/status/857153453054988289>

Çin'in Hint-Pasifik'te artan askeri ve ekonomik gücünü dengeleme çabalarının bir parçası olarak Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Hindistan ve Avustralya donanmalarına ait deniz unsurlarının ortak tatbikat yapılması dikkate alındığında, Hindistan'ın yakın gelecekte Akdeniz'e kadar uzanan deniz alanlarında da boy gösterebileceği iddia edilebilir. Bunun öncelikli motivasyonu Çin'in artan gücü olacaktır. Fakat diğer taraftan Hindistan'ın Türkiye'yle olan ilişkileri irdelendiğinde iki ülkenin, Keşmir sorunu, Hindu-Müslüman çatışması, PKK, Kıbrıs ve Ermeni meselesi ve Suriye'deki PYD/YPG yapılanmasında taban tabana zıt düşüncelere sahip olduğu görülür. Bu durum Doğu Akdeniz'de kurulmaya çalışılan Türkiye karşıtı cephe tarafından kullanılmak istenebilir. Zira son zamanlarda Hindu milliyetçisi Hindistan Başbakanı Narendra Modi'nin Türkiye karşıtı açıklamalarından böyle bir olasılığın varlığına ilişkin güçlü şüpheler söz konusudur.

Ayrıca dikkat edilmesi gerekir ki Fransa'nın AUKUS Paketiyle Hint-Pasifik bölgesinde dışlanması, Paris'i Hindistan'a yöneltebilir. Böylesi bir durum Fransa ile Hindistan'ı, Hint-Pasifik bölgesinde birlikte hareket etme konusunda anlaşmaya itebilir. İkinci safhada Fransa, Akdeniz'den Hint-Pasifik'e uzanan güçlü bir etki alanı kurma planları içine girebilir ve Akdeniz ve Hint-Pasifik sorunlarında ortak hareket eden bir blok veya pakt inşasına soyunabilir. Böyle bir senaryoda Hindistan'ın Doğu Akdeniz'deki sorunların içerisine çekilme olasılığı da kaçınılmaz görülmektedir.

2.3. Arap Dünyası, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs⁸

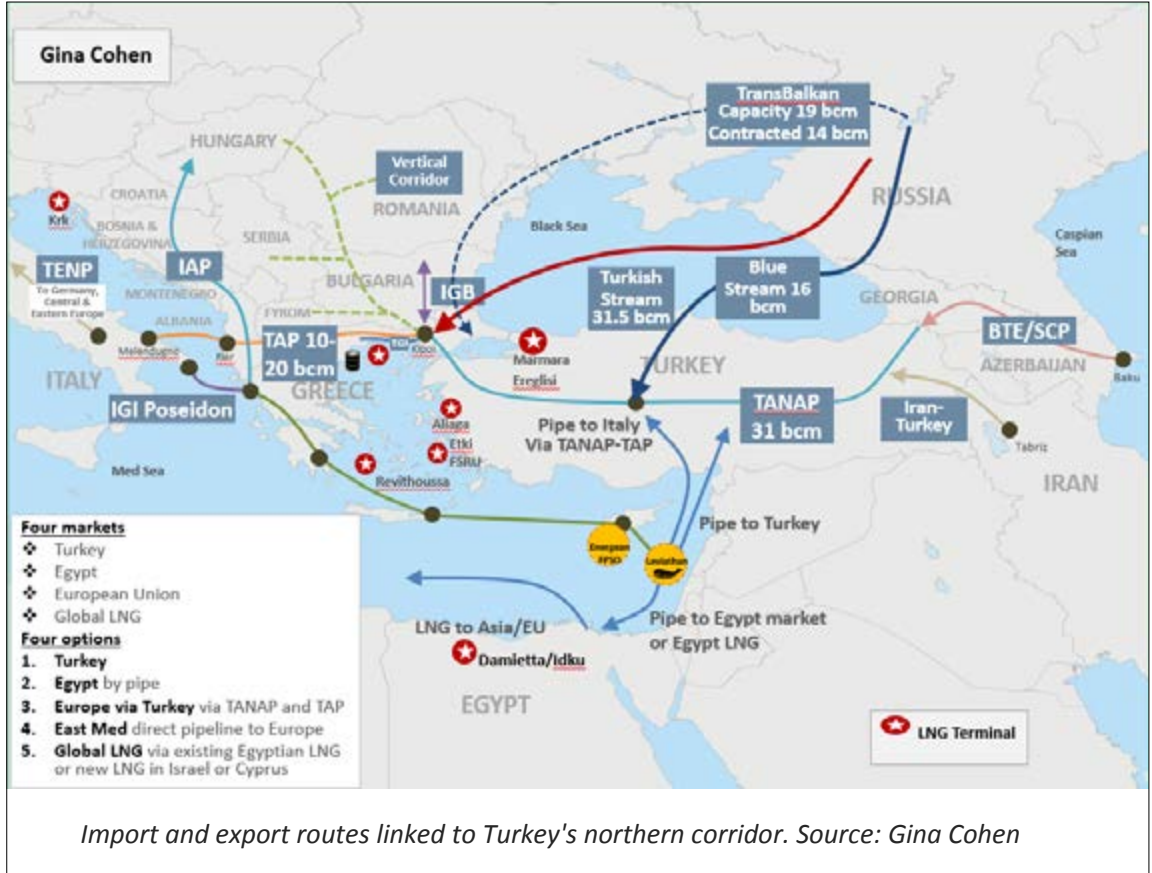
Akdeniz, uzun bir tarihi aranın ardından yeniden uluslararası siyasetin merkezi olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Akdeniz'in gittikçe artan önemini sadece Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynaklarına⁹ bağlamak büyük bir eksiklik olur. Rusya'nın Akdeniz'e yerleşme çabaları, Çin'in Avrupa kapılarına dayanan iktisadi gücü, Avrupa Birliği'nin Akdeniz'de azalan etkisi, ABD'nin Akdeniz'deki kararsızlığı, İsrail'in Akdeniz'de bölgesel güç olma hesapları Akdeniz üzerindeki rekabeti artırmaktadır.¹⁰ Coğrafi olarak Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden oluşan Akdeniz'in güvenliği ve istikrarı, bu yönüyle dünya barışını ve istikrarını doğrudan etkileme kapasitesine sahiptir. Bunun bir-

8 Bu konuda kapsamlı bir çalışma için bkz: Adel Abdel Ghafar, *Between Geopolitics and Geoeconomics: The Growing Role of Gulf States in the Eastern Mediterranean*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2021.

9 Yapılan bilimsel araştırmalara göre Doğu Akdeniz'de 9,8 metreküp civarında doğalgaz kaynağı olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktarın 3,6 trilyon metreküpü Levant havzasında, geri kalanının ise Nil delta havzasında bulunduğu belirtilmektedir. Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz: Sertaç Hami Başşeren, *Root Causes of the Eastern Mediterranean Dispute*, Insight Turkey, Vol. 23, No. 1, 2021.

10 Arye Mekel, *A New Geopolitical Bloc is Born in the Eastern Mediterranean:: Israel, Greece and Cyprus*, Begin-Sadat Center for Strategic Studies 2016.

çok nedeni vardır. Öncelikle Avrupa'nın siyasi, iktisadi, toplumsal ve enerji güvenliği Akdeniz'e bağımlıdır. İstikrar ve refah koşulları Avrupa'da daha yüksek olduğundan Akdeniz'de ortaya çıkabilecek düzensizlikten ve çatışmalardan en çok bu kıtanın etkileneceği bilinmektedir. O yüzden Akdeniz, Avrupa için hayati bir önem taşımaktadır. Benzer şekilde Akdeniz'in dünya çapında da giderek artan bir önemi vardır. Dikkat edilecek olursa geçen çeyrek yüzyılda enerji sahasında yapılan yatırımlar sayesinde Ortadoğu, Basra Körfezi ve Hazar Denizi'nin enerji kaynakları birer birer Doğu Akdeniz kıyılarına ulaşmaya başlamıştır. Öyle ki ilan edilen projelerden bu yatırımların artarak devam edeceği anlaşılmaktadır.

Kaynak: European Gas Hub

Doğu Akdeniz'in giderek dünya enerji dağıtım üssüne dönüşmesi, küresel enerji güvenliği açısından muazzam bir gelişmedir.¹¹ Yine tüm bunlara Kuzey Afrika ülkeleri Fas, Tunus, Cezayir ve Libya'dan İtalya ve İspanya'ya uzanan doğalgaz boru hatları ilave edildiğinde

11 Theodoulos Mesimeris, George Partasides, Cyprus' Integrated National Energy and Climate Plan for the period 2021-2030, Nicosia, January 2020.

bir bütün olarak Akdeniz'in enerji güvenliğinde oynadığı rolün mahiyeti anlaşılabilir. Son yıllarda Körfez ülkeleri ile Akdeniz ülkeleri arasında artan iş birliği, Doğu Akdeniz ile Körfez jeopolitiğinde ortaya çıkan bütünleşme arayışları bu bağlamda değerlendirilebilir.¹² Bu noktada Akdeniz'in bir çekim merkezi olarak yeniden konumlandığı iddia edilebilir. Bir başka ifadeyle, Akdeniz'i çevreleyen Karadeniz, Hazar, Basra ve Kızıldeniz'in Coğrafi Keşifler öncesi konumlarına benzer biçimde evrildikleri ve böylelikle görelî özerkliklerini yitirmeye doğru gittikleri görülmektedir. Bilhassa İsrail'in Arap ve Helen ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirme sürecine sokması, Körfez ile Doğu Akdeniz'in bütünleşmesinde anahtar bir role sahiptir. Kızıldeniz kıyısındaki Eilat Limanı ile Akdeniz kıyısındaki Aşkelon terminalini Süveyş Kanalı'na alternatif bir rota olabilecek şekilde birleştirme girişimleri ve Basra'nın enerji kaynaklarını boru hatlarıyla İsrail kıyılarına ulaştırma faaliyetleri birlikte ele alındığında İsrail'in gelecekte Akdeniz'de nasıl bir stratejik üstünlük arayışı içerisinde olduğu kolayca kestirilebilir.

Yunanistan'ın da benzer bir amaç için mesai harcadığı tahmin edilmektedir. Atina'nın Körfez ülkeleriyle geliştirdiği sıcak ilişkiler, İsrail'le kurduğu stratejik ortaklık ve Mısır'la tesis edilen tarihi ilişkileri koruma kararlılığı, Yunanistan'ın Körfez, Akdeniz ve Karadeniz kavşağında konumunu güçlendirici bir politikayı rehber edinmesine yol açmaktadır. Kısacası Yunanistan yeni bir jeopolitik deneme içerisinde. Atina'yı bu riskli yolculuğa cesaretlendiren ana faktör, üyesi olduğu Avrupa Birliği'ne duyduğu güven ve ABD'den aldığı cesarettir. Burada gözden kaçırılmaması gereken stratejik bir nokta da Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın, Körfez ülkelerini Doğu Akdeniz'de yürütülen askeri tatbikatlara dahil etmesidir. Böylece Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan, belki de tarihte ilk kez Doğu Akdeniz'de askeri bir varlık olarak görünmeye başladılar. Diğer taraftan ise Yunanistan'ın ABD'den satın aldığı Patriot hava savunma bataryalarından birinin Suudi Arabistan'a verilmesi konusunda iki ülke arasında yapılan anlaşma, iki deniz havzası arasındaki askeri bağların güçlenerek artacağına işaret etmektedir. Amerika'nın teşvikiyle atılan bu adımlar Akdeniz'den Körfez'e uzanan yeni bir askeri koridorun ön habercisi niteliğindedir. Türkiye açısından konu ele alındığında, Körfez ile Akdeniz arasında inşa edilmeye çalışılan askeri koridorun, Türkiye'yi çevreleyici ve kısıtlayıcı bir özellik taşıdığı görülüyor. Türkiye'nin Suriye sınırında kurulmaya çalışılan PKK/PYD devleti de satranca dahil edilirse, o vakit resmin tamamı kendisini gün yüzüne çıkartıyor. Bu doğrultuda Suriye'nin bölünmesiyle Türkiye'nin Ortadoğu'yla; Yunanistan-İsrail-Mısır-Körfez ülkeleri arasında tesis edilecek askeri koridor veyahut kalkan ile de Türkiye'nin Kuzey Afrika ülkeleriyle irtibatı yalıtılmış olacaktır.

Bu varsayımdan hareketle Suriye, Libya ve Kıbrıs'ta atılan adımlarla Türkiye'nin kendisine örülmek istenilen zırhı üç noktadan kırdığı anlaşılmaktadır. Yunanistan'ın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile birlikte Doğu Akdeniz'de geniş bir deniz yetki sahasına sahip olma girişimi, Kasım 2019'da Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşmayla önlenmiş-

12 Patrick Nopens, Geopolitical Shifts in the Eastern Mediterranean, Egmont Institute, 2013.

tir.¹³ O nedenle bu anlaşmanın Türkiye açısından tarihi bir önemi vardır. Zira Türkiye bu anlaşmayla sadece Doğu Akdeniz'deki haklarını korumaya almakla kalmamış aynı zamanda Yunanistan'ın gelecekte büyük bir Akdeniz gücüne dönüşmesini de engellemiştir. Ayrıca koparılmaya uğraşılan Türkiye-Afrika bağlantısı da yeniden tesis edilmiştir. Türkiye-Libya anlaşmasının Afrika ve Doğu Akdeniz'de neden olacağı sonuçlardan rahatsızlık duyan devletlerin, meşru Libya hükümetine ve Türkiye'ye karşı ortak bir tavır içerisine girmesi, bu pencereden bakıldığında önemli bir jeopolitik kazanımın kaybına delildir ve bu vaziyet uluslararası hukukun sınırlarını aşan bir durumdur. Osmanlı Devleti'nin kıtalar aşan gücünün bir nedeni de onun denizlerdeki gücüydü. Diğer yandan Sevr Antlaşmasıyla Türkiye'nin açık denizlerle bağlantısının kesilmeye çalışıldığı da başka bir vakıadır.

Kendi ulusal çıkarlarını, Türkiye'nin edilgen bir dış politika izlemesinde gören güçler açısından, Türkiye'nin denizlerle kuracağı ilişkinin ehemmiyeti oldukça büyüktür. Nitekim Türkiye'nin coğrafi konumuna sahip olan bir ülke için uluslararası ticarete eklenmenin kaçınılmaz yolu, denizlerle kuracağı bağlantıyla mümkündür. Bu, ekonomik bir zorunluluktur. Elbette işin bir de güvenlik boyutu bulunmaktadır. Fakat bu güvenlik artık klasik veya geleneksel bir emniyet algısından çok öte, çok katmanlı bir bileşendir. Risk, tehlike ve tehdit üçgeni bugün yalnızca sınırları ilgilendiren bir mesele değildir. Güvenliğin konusu, gıda tedarik zincirinin tesisinden salgınlara karşı korunmaya, enerji arz güvenliğinden düzensiz göçle mücadeleye kadar uzanan melez bir içeriğe sahiptir. Son yirmi yılda Birleşmiş Milletler ve NATO gibi kuruluşların, küresel barışı tehdit eden; terör, göç, salgın, yoksulluk ve askeri çatışma gibi unsurlarla mücadelede ne denli yetersiz kaldığının bir kez daha anlaşılması, devletlerin ulusal güvenliklerine daha fazla önem vermelerine yol açmıştır.

Bu durum doğal olarak, güvenliğin devredilemez ve vazgeçilemez yönünü kuvvetlendirmiştir. Açıkçası küreselleşmeyle birlikte umulan barış koşulları tesis edilememiştir. Ayrıca insan güvenliğinin yeni boyutları ortaya çıkmıştır. Uluslararası ticaretin küresel bir noktaya eriştiği zamanlardan bugüne gelişmiş devletlerin uluslararası güvenlikten anladıkları en önemli konu, küresel ticaretin sürdürülebilirliğine hiçbir koşulda herhangi bir engelin ortaya çıkmamasıydı. Bu bağlamda Doğu ile Batı arasındaki her rotanın güvenliğini sağlamak uluslararası politikanın ana gündemi haline geldi. Fakat son yıllarda gelişen teknoloji ve küresel ısınma gibi faktörler, geleneksel rotalara alternatif güzergahlar sunma çizgisinde hızla ilerlemektedir. Uluslararası gelişmeler yakından izlendiğinde Rusya'nın büyük bir baskı altında olduğu anlaşılmaktadır. Bir defa Rusya, uluslararası ticaretin artan oranda yeniden Akdeniz'e kaymasından ciddi bir endişe duymaktadır. Benzer şekilde uluslararası enerji ticaretinin de artan ölçüde güneye çekilmesinden kaygılanmaktadır.

Bu iki kaygının Rusya'yı Baltık, Akdeniz ve Karadeniz'de daha agresif politikalara yönelttiği söylenebilir. Buradan hareketle Rusya'nın Akdeniz'de istikrarsızlıktan yana olduğu düşünülebilir. Nitekim Moskova'nın öncelikli hedefi, sürdürülebilir uluslararası deniz taşıma-

13 İsmail Şahin, Yunanistan'ın Libya Politikası, ORSAM, Ankara, 2020.

cılığını Akdeniz'den, Kuzey Deniz Yolu'na kaymasıdır. Bu, stratejik bir düşüncedir. Öyle ki Çin, Japonya ve Güney Kore başta olmak üzere büyüyen Asya üretim pazarının güvenli ve hızlı rota olarak kendisine Akdeniz'i belirlemesi¹⁴ ve artan enerji ihtiyaçlarını yine bu bölgeden tedarik etmesi, Rusya açısından telafisi güç durumlara yol açabilir. Belki de Rusya'nın Akdeniz'de varlığını güçlendirme çabalarının itici gücünü bu kurguda aramak faydalı olabilir. Amerika, Çin'in Kuşak Yol girişiminden endişe duysa da bu yolun kendi güvendiği müttefikleri üzerinden inşa edilmesine taraftar gibi görünmektedir.

Başka bir ifadeyle Amerika, Rusya ile Çin arasındaki iş birliğinin Kuzey Deniz Yolu'nda konsolide edilmesine taraftar değildir. Dolayısıyla Akdeniz-Körfez entegrasyonunun Yunanistan-İsrail-BAE üzerinden tesis edilmesine yeşil ışık yakmaktadır.¹⁵ ABD ve AB'nin desteğiyle Arap Körfezi kıyılarından Akdeniz ve Avrupa'ya uzanan yeni bir askeri, siyasi ve ekonomik kuşak oluşumu söz konusudur. Bu yeni kuşaktaki gelişmeleri, Türk Konseyi çatısı altında yürütülmesi planlanan kapsamlı iş birliği projeleriyle birlikte ele almak anlamlı sonuçlar verebilir. Yine benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın 2019 yılında başlattığı "Yeniden Asya" girişimi, söz konusu rekabetin önemli bir parçasıdır.

Dahası Türkiye'nin Orta Koridor hattında yer alan PKK terör örgütüne ve Karabağ'daki Ermeni işgaline karşı sonuç alıcı bir mücadele başlatması bölgesel dinamikler açısından mühim bir kırılmadır. Ayrıca Türkiye'nin çok yönlü dış politika kapsamında, Akdeniz'e kıyıdaş olmayan fakat iktisadi gücün stratejik kullanımında hayati öneme sahip Bulgaristan, Sırbistan ve Macaristan'la kurduğu yakın ilişkiler, Doğu Akdeniz satrancında ikna edici bir hamledir. Zira Türkiye, Avrupa ile Asya arasındaki ticarete Orta Koridoru aktif hale getirmek için mücadele etmektedir. Nihayetinde bu girişim, Trans-Sibirya Demiryolu hattının bulunduğu Kuzey Koridoru ile Süveyş Kanalı'na ciddi bir rakiptir. Özellikle Asya ile Avrupa arasındaki ticaret trafiğinde deniz yoluna alternatif sunulacak liman bağlantılı demir ve kara yolları ağı, Türkiye'nin en önemli avantajını oluşturmaktadır. Bu projenin hayata geçmesi durumunda Türkiye; Asya, Afrika ve Avrupa üçgeninde lojistik bir merkez hüviyeti kazanacaktır.

14 George N. Tzogopoulos, Greece, Israel, and China's "Belt and Road" Initiative, Begin-Sadat Center for Strategic Studies 2017.

15 İsmail Şahin, Hanefi Yazıcı, Greece's "Changing" Israeli And "Unchanging" Egyptian Policy, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt 19, Sayı 3, 2021.

KIBRIS'IN

3.

JEOPOLİTİK ÖNEMİ

☰ Kıbrıs, 9.251 km² yüzölçümü ile Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Coğrafi taksimat dikkate alındığında ise Doğu Akdeniz'in en büyük adasıdır.

3. KIBRIS'IN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Kıbrıs, 9.251 km² yüzölçümü ile Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Coğrafi taksimat dikkate alındığında ise Doğu Akdeniz'in en büyük adasıdır. Bilindiği üzere Sicilya ile Tunus arasında kalan bölümün doğusu Doğu Akdeniz, batısı da Batı Akdeniz olarak adlandırılmaktadır. Doğu Akdeniz'in jeopolitik ortamı sürekli gelişirken, Avrupa, Asya ve Afrika'nın kavşağında yer alan Kıbrıs'ın stratejik konumu, küresel ve bölgesel güçler için bir odak noktası haline gelme eğilimindedir. Bilhassa Doğu Akdeniz'in yeni bir gaz merkezi olma potansiyeli¹⁶, Kıbrıs üzerindeki bu düşüncüyü pekiştirmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz jeopolitiğinde eşsiz bir yeri vardır. Bilindiği üzere Doğu Akdeniz, üç kıtanın kesiştiği noktada yer alan ve Süveyş Kanalı, Cebelitarık Boğazı ve İstanbul Boğazı gibi hayati su yollarıyla bağlantılı olduğu için, Ortadoğu ve Avrupa'nın güvenliği için çok önemlidir.

Uluslararası antlaşmalar uyarınca Türk ve Rum ortaklığında 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, adadaki Kıbrıslı Türk ve Rum halklarının eşit siyasi hak ve statüsüne dayanıyordu. Ancak bu devlet, Rum tarafının Kıbrıs Türklerini devlet kurumlarından dışlama, anayasal haklarını sonlandırma, adadaki varlıklarını sona erdirmeye ve Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirme (Enosis) girişimleri neticesinde 1963 yılının sonunda çöktü. Dönemin Cumhurbaşkanı Makarios'a göre Kıbrıs Türklerine adil olanın ötesinde çok haklar verilmişti ve bu yüzden anayasanın ve de uluslararası antlaşmaların değiştirilmesi kaçınılmazdı. 21 Aralık 1963 tarihinden itibaren Türklere başlatılan kapsamlı ve sistematik saldırılar ancak Türkiye'nin müdahalesiyle durdurulabilmiştir. Türkiye, ortaklık ve siyasi eşitlik temelinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1963 yılında tek taraflı güç kullanımıyla bir Rum devletine dönüştürülmesinden dolayı bu devleti yıkılmış olarak kabul etmekte ve bu nedenle de Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamaktadır. 1968 yılından bu yana devam eden yeni ortaklık devleti kurma müzakereleri, Rum tarafının Türkleri azınlık olarak görme saplantısı, Batılı devletlerin desteği ve 2004 yılında Avrupa Birliği'ne üye olmaları gibi nedenlerden dolayı sonuçsuz kalmaktadır.

16 Sarah Vogler and Eric V. Thompson, Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean:: Implications for Regional Maritime Security, German Marshall Fund of the United States, 2015.

Kaynak: *Geopolitical Futures*

Avrupa Birliği'nin (AB) Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni (GKRY)¹⁷ 2004 yılında birliğe tam üye olarak kabul etmesi, Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki jeopolitik önemine ilişkin ciddi bir perspektif sunmaktadır. AB'nin siyasi gücünü doğuya doğru genişletme stratejisi kapsamında Rum tarafını birliğe dahil ettiği çok açıktır. Bu yaklaşım aslında AB'nin Akdeniz'i *mare nostrum*¹⁸ olarak görme düşüncesinin bir tezahürüdür. Kıbrıs, küresel enerji manzarasının merkezinde yer alan bir adadır. Yukarıda bahsedildiği üzere gerek Süveyş Kanalı gerekse de Süveyş Kanalı'na alternatif olarak düşünülen diğer projeler, Kıbrıs'ın yakın çevresinde yer almaktadır. Bu gerçekliğin bilincinde olan AB, kendi deniz yetki alan-

17 Türkiye Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımadığı için Rum tarafındaki siyasi yapıyı GKRY olarak adlandırmaktadır.

18 "Bizim deniz" manasına gelen *mare nostrum* Akdeniz'e Romalılar tarafından verilen isimdir.

larını Kıbrıs eliyle Suriye kıyılarına kadar genişletme arzusunda. Nitekim Doğu Akdeniz ve Ortadoğu enerji kaynaklarının güvenliğinde Kıbrıs adasının rolü oldukça fazladır. Ayrıca ada, Levant kıyılarını denetim altında tutabilme imkanına sahiptir. Bu yönüyle AB ve diğer müttefik kuvvetlere ileri karakol hizmeti sunabilir. Sözün özü, GKRY'nin AB üyeliği Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran uluslararası antlaşmalara aykırılık teşkil etse de AB'nin jeopolitik çıkarlarına uygundur.

GKRY, AB üyesi olmasına karşın NATO üyesi değildir. Bunun nedeni Türkiye'dir. Türkiye'nin yeşil ışık yakması halinde GKRY'nin NATO üyesi olması çok yüksek bir ihtimaldir. NATO da bu üyeliğe sıcak bakmaktadır. NATO'nun güney kanadını savunmak için NATO üyesi bir Kıbrıs'ın sağlayacağı fayda su götürmez bir gerçektir. NATO için bu, büyük bir eksiklik ve bir o kadar da ihtiyaçtır. Şimdiye kadar bu eksiklik, adadaki İngiliz üslerinin varlığıyla giderilmiştir. Bilindiği üzere adanın güneyinde İngiltere'ye ait Ağrotur ve Dikelya askeri üsleri bulunmaktadır. NATO'nun nihai hedefi Kıbrıs'ı Rusya'ya karşı bir siper olarak konumlandırmaktır. Bu nedenle Kıbrıs'la ilişkilere özel önem vermektedir. Bilhassa Rusya'nın Suriye'nin Lazkiye bölgesindeki askeri gücünü artırmasıyla NATO ve ABD'nin Kıbrıs'a ilgisi daha da artmıştır. Kıbrıs'taki üslerden Rusya'nın takibinin yapılmasının yanı sıra başta Suriye, Libya ve Irak olmak üzere çok sayıda askeri operasyonda üslerin kullanıldığı bilinmektedir.

3.1. Kıbrıs Sorununun Siyasal Kökenleri

Bilindiği üzere Kıbrıs Akdeniz'in üçüncü büyük adası iken Doğu Akdeniz'in ise en büyük adasıdır. Akdeniz ikliminin tüm özelliklerini burada görmek mümkündür. Kıbrıs önemli ticaret rotaları üzerinde bulunmasından dolayı tarih boyunca birçok devlet arasında hakimiyet mücadeleye konu olmuştur. Ada her ne kadar 16. yüzyılda (1571) Venedik Cumhuriyeti'nden Osmanlı Devleti hakimiyetine geçmiş olsa da adadaki Türk varlığı daha eski dönemlere kadar gitmektedir.¹⁹ 1571 yılında Venedikliler'den alınan Kıbrıs adası 307 yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. 19. Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan uluslararası konjonktürden dolayı Kıbrıs'ın yönetimi 1878 yılında, egemenlik hakkı Osmanlı İmparatorluğu'nda kalmak koşuluyla, İngiltere'ye devredilmiştir. Bu devir hadisesinden sonra Kıbrıs Kilise önderliğinde Kıbrıslı Rumlar, adayı Yunanistan ile birleştirme taleplerini yoğunlaştırarak Kıbrıs'ın tamamen bir "Helen" adası haline getirilmesi şeklinde özetlenebilecek olan "Enosis" kampanyasına hız vermişlerdir. Enosis talebi her şeyden evvel Kıbrıs'ın İngiltere'ye geçici surette devredilmesine olanak tanıyan 4 Haziran 1878 tarihli

19 Zeki Akçam, Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türkler Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı, HiperYayınevi, İstanbul, 2020.

Kıbrıs Konvansiyonu'na aykırıydı. Diğer taraftan Enosis talebi, Kıbrıs nüfusunun üçte birini oluşturan Kıbrıs Türklerinin iradesini, tarihi ve hukuki haklarını görmezden geliyordu. Uluslararası hukuka aykırılık teşkil eden bu taleplere Birinci Dünya Savaşı yıllarında bir yenisi daha eklendi. İngiltere, 5 Kasım 1914 tarihinde Birinci Dünya Savaşı'nı bahane göstererek adayı ilhak etmiştir. Türkiye, Kıbrıs üzerindeki İngiliz egemenliğini ancak Lozan Antlaşmasıyla 1923'te tanımıştır.

3.2. Kıbrıs'ta Kimlik ve Egemenlik Mücadelesi

Lozan Antlaşması her ne kadar Enosis yolunu kapatmış olsa da yine de Kıbrıs Rumları ile Yunanistan'ın Enosis taleplerini dizginlemeye yetmemiştir. 1931'den itibaren Kıbrıslı Rumların Yunanistan ile birleşme taleplerini zirveye taşıdıkları görülür. İngiliz müdahalesiyle ötelen bu talepler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden hızlanmıştır. İngiltere ve Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen Yunanistan Ağustos 1954'te Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletlere (BM) götürme kararı almıştır. Başta BM olmak üzere uluslararası düzeyde yürütülen Enosis kampanyalarına rağmen Yunanistan ve Kıbrıs Rumları BM'den istedikleri sonucu elde etmeyi başaramamışlardır. 1954-1958 yılları arasında "self-determinasyon" taleplerine bir karşılık alamayan Yunanistan ve Rum tarafı, bu defa istedikleri sonuca ulaşmak için şiddete başvurma seçeneğini hayata geçirmişlerdir. Bu amaçla Kıbrıs Ortodoks Başpiskoposu Makarios ve gerilla savaşında uzmanlaşmış emekli subay Grivas liderliğinde EOKA terör örgütü adada faaliyete geçirilmiştir. EOKA'nın amacı başta İngiltere ve BM olmak üzere tüm dünyanın Enosis'e rıza göstermesini sağlamaktır.²⁰ Başlangıçta adadaki İngilizleri hedef alan terör eylemleri kısa zaman zarfında Türklerine de yayılmıştır. Artan terör eylemlerinden 1955-1958 döneminde Kıbrıslı Türkler can ve mal güvenliğini sağlamak üzere 33 karma köyü terk etmek zorunda kalmışlardır. Rum tarafının artan Enosis talebi karşısında adanın hükümrانlık haklarını elinde bulunduran İngiltere, sadece Rumların değil, aynı zamanda Kıbrıslı Türklerinin de "self-determinasyon" hakkı bulunduğunu ileri sürerek taksim talebinin de geçerli bir seçenek olduğunu tüm taraflara bildirmiştir.

Kıbrıs Türklerinin milli direnişleri ve Türkiye'nin kararlılığı karşısında Rum ve Yunan tarafının ne hukuken ne de şiddet yoluyla Enosis lehinde bir karar elde edememesi, en sonunda Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs müzakerelerinin başlatılmasına giden yolu açmıştır. Müzakereler neticesinde 1959 yılı başında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan Londra ve Zürih antlaşmalarına Kıbrıs'taki iki toplumun liderlerinin de onay vermesiyle, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde iki toplumun eşit

20 İsmail Şahin, Düşünceden Eyleme EOKA, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 37, 2020.

siyasi hak ve statüsüne dayalı bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına karar verilmiştir. Açıkçası ne Kıbrıs Rum tarafı ne de Yunanistan, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasına ne de devleti kuran uluslararası antlaşmalara ahde vefa göstermiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Temel Antlaşma

Kaynak: <https://hukukbook.com/kibris-cumhuriyetinin-kurulusuna-iliskin-temel-antlasma/>

Hürriyet Cuma 17 KASIM 1974 Sayfa 8

Rumlar iki köyü yaktılar, yıktılar ve gittiler

TÜRKLER 24 ŞEHİT VERDİ

Rumlar ev, ev arama yaparak buldukları silâhlara el koydular

TEKİN YUKSEL Bildiriyor :

LEFKOŞA, (HA) — Birleşmiş Milletler Barış Gücünün açıkladığına göre, evvelki gün Geçitkale ve Bogaziçi köylerinin içinde ve etrafında cereyan eden savaşlar sırasında en az 24 Kıbrıslı Türk can vermiştir. Buna karşılık Kıbrıslı Rum subaylar sadece iki askerlerinin öldüğünü söylemişlerdir.

Hükümetin Bombardıman

RUMLAR İSGAL ETTİKLERİ İKİ TÜRK KÖYÜNÜ ÇIKARILDI

Papadopoulos : "Hâdiselerden Haberimiz Yok,, diyor

Yunan askerleri Kıbrıs'ta Türkleri kaftediler

ANKARA (HA) — Başbakan Papadopoulos, Ankara'da düzenlenen bir basın toplantısında, Kıbrıs'ta meydana gelen olayları değerlendirirken, Yunan askerlerinin Kıbrıs'ta Türkleri kaftediler ve silahları ele geçirdiğini söyledi.

ANKARA, 17 KASIM (HA) — Başbakan Papadopoulos, Ankara'da düzenlenen bir basın toplantısında, Kıbrıs'ta meydana gelen olayları değerlendirirken, Yunan askerlerinin Kıbrıs'ta Türkleri kaftediler ve silahları ele geçirdiğini söyledi.

Kaynak: Hürriyet

Soğuk Savaş Dönemi koşullarını da fırsat bilen Rum tarafı, Türklere karşı şiddet olaylarına başvurarak önce ortaklık devletini yıkmış ardından da bu devleti Rum yönetimine dönüştürmüştür. Rumlar uluslararası antlaşmalara ve anayasaya ahde vefa göstermeyerek adanın üç önemli mutabakatını ortadan kaldırmışlardır. Bunlar, birlikte yaşama, birlikte yönetme ve birlikte temsil etme şeklinde özetlenebilir. Söz konusu üç mutabakatın terk edildiği 1963 yılından bu yana Kıbrıs sorunu uluslararası toplumun gündemindedir. Açıkça söylemek gerekirse Kıbrıs Türklerinin 1960'da kurulan ortaklık devletinden gayrimeşru bir şekilde dışlanmasına Türkiye'den başka hiçbir devlet ciddi bir tepki göstermemiştir. Öyle ki 15 Temmuz 1974 tarihine gelindiğinde Yunan Cuntası Kıbrıs'taki EOKA mensuplarıyla birlikte adayı Yunanistan'a bağlamak amacıyla darbe yapmaya bile cüret edebilmiştir. Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını önlemek, Türklerin can ve mal güvenliğini korumak ve aynı zamanda adada bozulan düzeni ve barış koşullarını yeniden tesis etmek amacıyla 1960 tarihli Garanti Antlaşması çerçevesinde, 20 Temmuz 1974 günü Barış Harekatı'nı başlatmıştır. 1974 sonrasında, Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye, Kıbrıs'ta meydana gelen olaylardan hareketle adada iki toplumlu, iki kesimli federasyon modelini benimsemiştir. Görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca, Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, 15 Kasım 1983 tarihinde Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin etme (self-determinasyon) hakkını kullanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını oybirliğiyle ilan etmiştir.

KKTC'nin ilanı iki toplum arasındaki müzakereleri ortadan kaldırmadığı gibi iki taraf 2017 yılı yazına kadar federasyon temelli görüşmeleri devam ettirmiştir. Hatta 2004 yılında çözüme hiç olmadığı kadar yaklaşmıştır. Müzakereler neticesinde nihai hale getirilen çözüm planı, 24 Nisan 2004 tarihinde yapılan eş zamanlı referandumlarla iki halkın onayına sunulmuştur. Türk tarafının "evet", Rum tarafının "hayır" oyu vermesiyle Annan Planı olarak bilinen çözüm planı suya düşmüştür. Rum tarafının "hayır" oyu vermesi statükoda herhangi bir değişiklik meydana getirmemiştir. Çözüme "evet" oyu veren Kıbrıs Türklerine dünyanın uyguladığı izolasyonlar, tecrit ve ayrımcılık devam etmiştir. BM ve AB dahil tüm uluslararası camianın desteklediği bu kapsamlı çözüm planına "hayır" diyen Rum tarafına yönelik de herhangi bir baskı ya da ceza mekanizması çalıştırılmamıştır. Kaldı ki GKRY'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında AB'ye tam üyeliği gerçekleştirmiştir. Bu, tarihi bir hataydı. Ancak yukarıda bahsedilen jeopolitik nedenlerden dolayı GKRY'nin AB'ye üyeliğine pozitif bakılmıştı. Oysa Rum tarafının Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etmeye yetkileri söz konusu değildi. Kıbrıs Türkleri doğal ve yasal olarak Rumlarla eşit statüye sahipti. Dahası ada üzerinde iki egemenlik, iki hukuki düzen, iki devlet ve iki toplum bulunuyordu. Ortaklık devletinin çökmesinin ardından Kıbrıs Türkleri, kendi ülke sınırları ve anayasal düzenleri içerisinde örgütlenmişti. Dolayısıyla AB aldığı kararlar meşruluğunu ve yasallığını yitirmiş Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Kıbrıs Türklerine zorla empoze etmeye çalışıyordu.

Günümüzde de AB tarafından Kıbrıs Türklerine uygulanan empoze aynen devam etmektedir. Kıbrıs'ta 1963 yılından itibaren devam eden çözümsüzlüğün en ağır bedelini her yönüyle Türkler ödemeye devam ediyor. 1960 yılında Türk ve Rumların siyasi ortaklığında

kurulan “Kıbrıs Cumhuriyeti” 1963 yılından bu yana Rumların kontrolü altında. Uluslararası hukuka ve anayasaya aykırı bir şekilde kısıtlanan veya erişime kapatılan Türklerin hakları karşısında ne uluslararası örgütlerden ne de uluslararası kamuoyundan ciddi bir tepki geliyor. Bugün Kıbrıs meselesi konusunda sorulması gereken esas soru, Türklerin neden ayrı bir devlet kurma ihtiyacı içerisine girdikleridir. Kıbrıs meselesinin Rumların bitmez tükenmez Enosis yani adayı Yunanistan’a bağlama aşkından doğduğu su götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla adadaki bölünmüşlüğü, parçalanmışlığın ve de çatışmaların temel nedeni Enosis’tir. Ancak hal böyleyken çözümsüzlüğün tüm bedelini sadece Türklere ödetmeye kalkmak hem insan haklarıyla hem de uluslararası hukukun hakkaniyet ölçütleriyle örtüşmeyen bir durumdur.

AB’nin, adada “tek çözüm modeli” olarak, “toplumların siyasi eşitliğine dayalı iki bölge, iki toplumlu bir federasyon” formülünü desteklediğini ve bunun dışındaki hiçbir çözüm şekline sıcak bakmadığı, aldığı kararlardan ve yaptığı resmi açıklamalardan anlaşılmaktadır. AB’nin tek çözüm yolu olarak gördüğü federasyon önerisi kapsamında, 2004 yılından bu yana adada iki toplumlu ortak projeler yürüttüğü, Kıbrıs Türk toplumunu AB’ye yakınlaşması, AB vatandaşlığına geçmesi için teşvik edici adımlar attığı ve nihayetinde adanın genelinde AB’ye yönelik güçlü aidiyet bağlarının kurulmasına önem verdiği bilinmektedir. AB nazarında KKTC toprakları, “Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti’nin” etkin kontrol sahibi olmadığı topraklar statüsündedir. Buna göre bu topraklar, AB’nin gümrük ve mali alanının dışında kalmakla beraber AB vatandaşları olarak görülen Kıbrıs Türklerinin kişisel haklarını etkilememektedir. Sonuç olarak Kıbrıs Türkleriyle siyasi eşitlik temelinde yeni bir ortaklık kurmak yerine Kıbrıs Türklerini “Kıbrıs Cumhuriyeti”ne entegre etmek, Rum tarafının temel siyasi isteğidir. AB de bu politikayı tüm vasıtalarıyla desteklemektedir.

3.3. Kıbrıs’ın Türk Dünyası için Önemi

Son yıllarda Türk dünyasını ve uluslararası ilişkileri yakından ilgilendiren en önemli gelişmelerden biri Türk Konseyi’nin adının Kasım 2021’de İstanbul’da gerçekleşen zirvede Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmesidir. Bilindiği üzere TDT’nin Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’ın aralarında bulunduğu beş asli üyesi ile Macaristan ve Türkmenistan’ın gözlemci ülkeler olduğu iki de gözlemci üyesi bulunmaktadır. Uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya yelken açtığı şu günlerde TDT’nin dünya jeopolitiğini etkileme potansiyeli oldukça yüksektir. TDT’nin varlığı ve gelişimi, uluslararası sistemi etkileme kapasitesi kadar Türk dünyası ve Türk devletleri arasındaki bağları güçlendirmesi, Türk dünyasının tarihi ve kültürel birikimlerinden en geniş şekilde yararlanması bakımından da bir hayli önem arz eder. Günümüzde ABD, Rusya, Çin, Hindistan ve AB’nin Asya’da hakimiyeti kurma düşüncesiyle birtakım stratejiler geliştirdikleri çok açıktır. Haliyle bu rekabet ortamı Asya’dan Avrupa’ya uzanan önemli çatışmalara ve

nihayetinde istikrarsızlıklara yol açmaktadır. Bu nedenle TDT, Asya'dan Avrupa'ya uzanan etkisiyle daha istikrarlı, güvenli ve iş birliğine açık bir kuşağın oluşmasına hizmet edebilir. Dahası coğrafi olarak büyük bir enerji havzası ile Modern İpek Yolu'nun üzerinde yer alan Türk devletlerinin bir araya gelerek bir örgüt kurmaları ekonomik ve kültürel iş birliğinin ileriye götürülmesi yolunda atılmış tarihi bir adımdır. Esasında TDT, dünya barışı için jeopolitik bir ihtiyaç iken Türk dünyası için de tarihi bir sorumluluk ve gerekliliktir. Dolayısıyla TDT'nin tarihi, kültürel, diplomatik ve güvenlik gibi birçok derinlikli boyutu bulunmaktadır.

TDT, gelişim sürecinde bir örgüttür. Fakat üretim ve tüketim; hammadde ve pazar gibi stratejik ihtiyaçları aynı anda bünyesinde barındıran bir coğrafyada temelleri atılmış bir örgüttür. Bu yönüyle çizeceği grafikte uluslararası sistemi baştan sona etkileme, hatta değiştirme kuvvetine sahiptir. Bir defa enerji, tarım, gıda güvenliği, istihdam ve ticaret açısından TDT ekonomileri küresel ölçekte kilit bir role sahiptir. Bu rolün iyileştirilmesi ve geliştirilmesi TDT'nin öncelikli hedefi olmalıdır. Bu bağlamda TDT'nin dünya pazarlarına çok yönlü entegrasyonu için güçlü ve kalıcı bir şekilde Akdeniz'e uzanması şart görünmektedir. Daha açık bir ifadeyle TDT'nin Akdeniz'de kendisine yer edinmesi jeopolitik bir zorunluluktur. Zira Akdeniz Avrupa'nın iç denizlerinden biridir ve aktif bir şekilde Asya ve Afrika kıyılarıyla ilişki içerisindedir. Büyük güçlerin Akdeniz'de hakimiyet mücadelesine girdiği bir dönemde TDT'nin bunun dışında kalması rasyonel bir davranış olmaz. Türkiye, Doğu Akdeniz'in en uzun kıyı şeridinde sahip bir ülke olarak TDT'ye Akdeniz'de önemli üstünlükler sağlamaktadır. Ancak bu üstünlük tek başına yeterli değildir. Bu avantajın taçlandırılması için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) de halkaya dahil edilmesi elzemdir. Nitekim Akdeniz kıyılarını kontrol eden, denizi de kontrol eder. Bu kural gereği Kıbrıs adası Doğu Akdeniz'de ayrıcalıklı bir konumdadır ve tüm Levant kıyılarıyla ilişki içerisindedir.

Yukarıda da uzun uzadıya vurgulandığı üzere çeyrek asırdır Asya'nın tüm hammadde kaynakları Doğu Akdeniz kıyılarına ulaştırılmaya çalışılmaktadır. KKTC'nin TDT'ye üye olarak katılmasıyla TDT'nin Akdeniz'deki pozisyonu ziyadesiyle güçlenecektir. Nihayetinde Akdeniz bir rekabet denizidir ve içerisinde bulunan zamanda ciddi bir sınamadan geçmektedir. Kuşbakışı bakıldığında Akdeniz'in doğu kıyılarının büyük bir karışıklık ve istikrarsızlık içerisinde olduğu görülür. Benzer durum güney kıyıları için de geçerlidir. Akdeniz'in güney ve doğu kıyılarının siyasi çöküşünün yarattığı kaotik durum, Çin ve Rusya'ya Akdeniz'de yer edinme fırsatı sağlamıştır. Geçtiğimiz son on yıl içerisinde ABD, Rusya, Fransa, AB, Hindistan, İran, İsrail ve Çin'in Kıbrıs adasıyla yakından ilgilendiği gözlemlenmektedir. Özellikle GKRY ile kurdukları ilişkiler üzerinden Akdeniz'deki güçlerini konsolide etmeye çabaladıkları anlaşılmaktadır. Böyle bir atmosferde TDT'nin Kıbrıs adasına ilgisi göstermemesinin tarihi jeopolitik bir hata olacağı çok açıktır.

KKTC sahip olduğu özelliklerle TDT'ye güç katabilecek düzeydedir. Öncelikle eşsiz bir jeopolitiğe sahiptir. Bu yönüyle enerji hatlarını ve ticari güzergahları kontrol edebilmesi potansiyeli vardır. Doğu-Batı enerji ve ticaret koridorunda önemli limanları ve havaalanları bulunmaktadır. Bunların etkin bir şekilde kullanımı KKTC'yi TDT için ikamesi güç lojistik bir

üsse dönüştürebilir. KKTC'de 20'yi aşkın üniversite faaliyet göstermektedir. Burada 100'ü aşkın ülkeden öğrenci eğitim almaktadır. Üniversite ve öğrenci sayısının hızla büyüyeceği şimdiden bellidir. Ayrıca adada gelişmiş bir finans ve ticaret altyapısı vardır. Son yıllarda KKTC'ye yönelik artan uluslararası yatırımlarla birlikte bu alanda ciddi gelişmeler ve iyileşmeler yaşanmaktadır. Tüm bunlara dikkate alındığında Orta Asya'dan Akdeniz'e uzanan teşkilatlanmada KKTC'nin TDT için büyük fırsatlar sunacağı su götürmez bir gerçektir.

Türk devletleri tarafından KKTC'nin tanınması ve ardından TDT'ye üye olarak kabul edilmesi, şüphesiz Doğu Akdeniz'deki tüm dengeleri altüst edecektir. Böyle bir hamle için en uygun zaman, içerisinde bulunulan dönemdir. Zira jeopolitik gerçekler yavaş yavaş bu durumu olgunlaştırmaktadır. TDT ile Akdeniz arasında köprü kurulması jeopolitik açıdan bir zorunluluktur. Akdeniz ile daha geniş çapta iş birliği yapmak için ilk hareket, KKTC ile daha sıcak ilişkiler kurmak olmalıdır. Şurası bir gerçektir ki ABD, Rusya ve Çin başta olmak üzere Akdeniz'de güç elde etme peşinde koşan her aktör Akdeniz'de yer edindikçe, yeni mevziler için iştahını daha da artıracaktır. Kaldı ki mevcut güçlerin Türk Devletleri Teşkilatını dünya ve Akdeniz düzeninin bir parçası olarak kabul etmemesi, TDT'nin üstesinden gelmesi gereken ciddi bir sınamadır. Halbuki TDT'nin Asya steplerinden Akdeniz kıyılarına kadar uzanan bir gücü söz konusudur. Öyle ki KKTC'nin Teşkilat'a dahil olmasıyla TDT'nin kara, deniz ve hava gücü daha ileri bir noktaya taşınacaktır. Konu sadece jeopolitikle ilgili değildir. KKTC'nin katılımı, Teşkilat'a Asya Ortadoğu ve Avrupa kültürlerini kucaklayan geniş bir çevre sunar. Bugüne kadar Kıbrıs'a Batı'dan bakılmıştır, ancak şimdi Asya'dan bakma zamanıdır.

Tüm bunların yanında KKTC, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının tam ortasında yer alan bir ülkedir. Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiği için önemli bir coğrafya haline geldiği bir zamanda KKTC ile kurulacak ilişkiler TDT'nin küresel gücüne önemli katkılar sunabilir. Öncelikle Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları Avrupa için stratejik öneme sahiptir. Rusya'ya bağımlılıktan kurtulmaya çalışan Avrupa'nın yeni kaynaklara yöneleceği çok açıktır. Bu doğrultuda Orta Asya, Kafkasya ve Doğu Akdeniz enerji kaynakları birincil öncelikler arasında yer alabilir. Dolayısıyla TDT ile KKTC arasında kurulacak bağlar, TDT'nin enerji jeopolitiğindeki yerini daha da kuvvetlendirecektir. KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın ifadesiyle, "KKTC Türk coğrafyasının Doğu Akdeniz'deki temsilcisidir."

Kaynak: Zirve Kıbrıs

KKTC ekonomisini tarım, ticaret, turizm ve imalat sanayisi gibi sektörler oluştururken ülke toprakların yüzde 55'i tarıma elverişlidir. Türkiye'den döşenen boru hattı sayesinde adanın ileriki yıllarda tarım sektöründe daha ileri koşullara kavuşmasının altyapısı sağlanmıştır. Adanın etrafında keşfedilen hidrokarbon kaynakları KKTC'ye enerji sektöründe yeni fırsatlar getirmiştir. Resmi dilinin Türkçe ve halkının tamamına yakınının Müslüman olduğu KKTC, adanın yüzde 36'sını kapsayan kuzey bölümünde yer alır. Para birimi Türk lirası, başkenti Lefkoşa'dır. Diğer büyük şehirleri Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele ve Lefke'dir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin en önemli deniz ulaşım kapıları Gazimağusa Limanı ile Girne Turizm Limanı'dır. Gazimağusa dış ticaret limanı olup burada bir de serbest liman bölgesi bulunmaktadır. Türkiye ile düzenli deniz ulaşımı Mersin- Gazimağusa, Taşucu-Girne ve Alanya-Girne hatlarında yapılmaktadır. Ercan ve Geçitkale havaalanları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni dış dünyaya bağlar.

Turizm sektörü, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinin lokomotifidir. KKTC Turizm Bakanlığı verilerine göre KKTC'deki turistik yatak kapasitesi 26 bin 258'dir. 168 tesis var. Bu tesislerde dünyanın birçok ülkesinden turisti görmek mümkün. 2022 yılında 700 binden fazla yabancı turisti ağırlayan KKTC'nin turizm altyapısı ve potansiyeli her yıl artmaktadır. Resmi istatistiklere göre 2022 yılının ilk dokuz ayında Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'dan 10 bin civarında kişi KKTC'yi ziyaret etmiştir. Bu kişilere KKTC'de okuyan öğrenciler de dahil edildiğinde Türk dünyası ile KKTC arasında büyüyen ilişki kolaylıkla görülebilir.

3.4. Rusya'nın Kıbrıs Politikası

Rusya, Sovyetler Birliği döneminden bu yana Kıbrıs'ın NATO üyesi olmasını kendi ulusal çıkarları için büyük bir tehdit olarak görmektedir. Bu yüzden Soğuk Savaş Dönemi'nden itibaren Kıbrıs'la yakın bir ilişki tesis etmeye çalışmıştır. Kıbrıs'ın en büyük siyasi partilerinden olan AKEL, komünizmin adada yayılmasında öncü rol oynayan kurumların başında geliyordu. Bir taraftan AKEL'in komünist siyaseti diğer taraftan da Makarios'un SSCB yanlısı denge politikası, Moskova ile Lefkoşa'nın ilişkileri geliştirmesini hızlandırdı.²¹ GKRY'nin 2004 yılında AB'ye üye olması Rusya'ya bir AB üyesi ülkede rahatça iş yapma fırsatı sundu. Bankacılık sektöründen turizme kadar Rus sermayesi hızlı bir yükseliş dönemine girdi. Sonunda Rum ekonomisi Rusya'ya bağımlı bir hale geldi. Rusya ile GKRY arasında artan bağımlılık Moskova'ya ekonomik avantajların yanında bazı siyasi olanaklar da sunuyordu. Bunlar içerisinde en kayda değer, Rusya'nın Rumları AB içerisinde bir "Truva atı" gibi kullanmasıydı. Zira Rum tarafı, Rusya ile AB arasındaki her gerginlikte Moskova'dan yana tavır almaktan geri durmadı. Bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerin ne denli özel bir karaktere sahip olduğunun önemli bir göstergesiydi. Bir diğer ise GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki stratejik konumundan ileri geliyordu. Rusya'nın ulusal güvenlik politikası çerçevesinde Akdeniz'e büyük önem verdiği bir sır değil. Moskova bu bağlamda ulusal güvenlik sınırını Akdeniz'den itibaren belirlemeye çalışıyor. Bu doğrultuda Akdeniz'de bir köşe başı elde etmek, Rus donanmasına Akdeniz'de güvenli üsler tesis etmek gibi bir dizi jeopolitik planlamalar yapıyor. Suriye'nin Tartus limanındaki askeri deniz üssünün Rusya'ya bir takım stratejik üstünlükler sunduğu kabul edilmekle birlikte yine de tek bir üssün varlığı yeterli görülüyor. Buradaki deniz üssünün güvenliği, lojistiği ve ikmali için Kıbrıs stratejik bir pozisyona sahip. Ayrıca Rusya Akdeniz'deki gücünü artırmak için Suriye dışında kalıcı müttefiklere ihtiyaç duyuyor. Dolayısıyla Moskova'nın Akdeniz'de hem üs hem de müttefik arayışında Kıbrıs'ın paha biçilemez bir ayrıcalığı söz konusudur.

Bu çerçevede Rusya'nın 31 Temmuz 2022 tarihinde kabul ettiği "Deniz Doktrini", Akdeniz'e biçilen rolü göstermesi bakımından bir hayli önemlidir. Doktrinde Rus Donanması'nın kabiliyetinin ve kapasitesinin küresel ölçekte artırılmasının önemi izah edildikten sonra Doğu Akdeniz'de yeni üsler elde etmenin ehemmiyeti üzerinde durulması, konumuz açısından bir hayli değer taşımaktadır. Doktrin açık bir şekilde denizlerdeki ABD ve NATO faaliyetlerini Rusya'nın ulusal güvenliğine yönelik başlıca tehdit olarak tanımlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle belgede, Moskova'nın ABD ve NATO ile yürüttüğü küresel rekabeti agresif bir şekilde denizlere taşıyacağı vurgulanmaktadır. Rusya Devlet Başkanı Putin'in tüm dünyayı etkileyen Ukrayna savaşının ortasında, Rus donanmasının temel

21 Costas Melakopides, *Russia–Cyprus Relations*, Palgrave Macmillan, New York, 2016.

ilkelerini ve hedeflerini tanımlayan yeni deniz doktrinini ilan etmesi, aslında dünya denizlerinde hakimiyet kurma mücadelesinin ön habercisi olarak nitelendirilebilir. Zira belgede yer alan, Rusya'nın açık denizlerdeki çıkarlarını savunmak amacıyla gerekli görmesi durumunda askeri güce de başvurabileceğini belirtiyor olması, yukarıdaki yargıyı kuvvetlendirmektedir.

Bu süreçte Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki askeri dayanaklarına ve ilişkilerine özel bir önem vereceği ve bu doğrultuda Akdeniz'deki askeri ağlarını genişletmeye çaba harcayacağı çok açıktır. Esasında Rusya, 2013 yılında Akdeniz filosunu kurduğundan beri Akdeniz'deki ayak izlerini artırma stratejiyle hareket ediyor. Bu çerçevede sert ve yumuşak güç unsurlarını kullanmaktan çekinmediği görülüyor. Rusya'nın öncelikli hedefi, Akdeniz'de kalıcı bir güç olmaktır. Fakat bu isteğin sağlam kazıklara bağlanabilmesi için Suriye'nin sunduğu imkanlar tek başına yeterli değildir. Suriye'nin yanı sıra Kıbrıs, Kuzey Afrika ve Yunanistan'a da ihtiyaç duyulmaktadır. Zira Suriye'deki donanmanın gücü ve başarısı ve de stratejik caydırıcılığı için bu coğrafyaların yardımı ve iş birliği önemlidir. Rusya'nın Halife Hafter üzerinden Libya'da varlık kurma çabası bu bağlamda değerlendirilebilir. Moskova'nın bir diğer hedefi, Doğu Akdeniz'deki NATO operasyonlarını kısıtlamaktır. Bir başka ifadeyle Kremlin, Akdeniz'in bir NATO denizi haline gelmesini kendi ulusal güvenliği ve çıkarları için tehlikeli bulmaktadır. 1950'lerden başlayarak ve Soğuk Savaş boyunca 70 gemiden oluşan 5. Sovyet Filosu Akdeniz'de etkin bir güçtü. Arnavutluk, Mısır ve Suriye'de üsleri bulunuyordu. SSCB'nin çöküşünün ardından, Rusya'nın Akdeniz'deki deniz gücü neredeyse sıfırlandı. Günümüzde Rusya'nın Suriye, Libya ve Batı Balkanlarda yeniden etkin bir güce dönüşme çabasının, Sovyetler Birliği'ne dönüş sinyalleri olarak resmedilmesinin bir nedeni de geçmişteki bu mirastır. Birçok uzmana göre Moskova'nın Akdeniz'deki agresif politikalarının orta vadedeki hedefi, Akdeniz'de kurulan Soğuk Savaş sonrası düzenini dağıtmaktır. Göz ardı edilmemesi gereken bir husus da Rusya'nın Akdeniz'deki varlığının güçlenmesinde Karadeniz filosunun oynadığı roldür. Rusya'nın Akdeniz'deki gücünün kaynağı Karadeniz'dir. Dolayısıyla Rusya Karadeniz'de güçlendikçe Akdeniz'de de güçlenmenin yollarını arayacaktır.

Siyasi olduğu kadar işin bir de iktisadi yönü bulunmaktadır. Rus ekonomisinin bel kemiği doğalgaz ve petroldür. Enerji ihraç eden bir ülke olarak Rusya gaz ve petrol ihracatını korumayı hedefliyor. Bu nedenle Akdeniz'i uluslararası pazarlara açılan stratejik bir kapı olarak algılıyor. Rus gazı ve petrolü boru hatları dışında tankerler vasıtasıyla Akdeniz üzerinden dünya pazarlarına erişim sağlıyor. O yüzden Rusya her açıdan Akdeniz'de kendisini güvende hissetmek istiyor. Moskova'nın Soğuk Savaş sırasında SSCB'nin eski müttefikleri üzerinden bir çizgi takip etmesi gayet doğal bir yaklaşımdır. Fakat Rusya'ya Akdeniz'de rahat bir pozisyon sunan esas gelişme, NATO ile AB ve Doğu Akdeniz'deki bazı ortakları arasında meydana gelen gerilimlerdi. Rus diplomasisi Akdeniz'deki müttefikler arası çatlaklardan ustaca yararlanmayı başardı. Mesela bu süreçte NATO üyesi Türkiye ile Rusya arasında bir yakınlaşma ortaya çıkarken Türkiye ile ABD, AB ve NATO arasında ciddi anlaşmazlıklar baş göstermiştir. Aynı Rusya Doğu Akdeniz'deki pozisyonunu

güçlendirmek adına Yunanistan, Mısır, Güney Kıbrıs ve Libya'yla da ilişkilerini geliştirmeye veyahut var olan ilişkilerini kötüleştirmemek için özel gayret göstermiştir.

Doğu Akdeniz'de Batılı müttefikler arası anlaşmazlıkların Rusya ve Çin'e daha geniş bir alan açtığı çok açıktır. 2015 yılında Rusya ve Çin'in Akdeniz'de gerçekleştirdiği ortak askeri tatbikat bu bağlamda dikkate değer bir gelişmeydi. Dünyanın ABD'den sonra en büyük ikinci ordusuna sahip Çin'in Akdeniz'deki askeri tatbikatlara katılması ve bu bölgedeki sert ve yumuşak gücüne yeni yatırımlar yapması, Akdeniz'in küresel pozisyonu çerçeveleme adına bir hayli önemlidir.

3.5. Çin'in Kıbrıs Politikası

Çin'de yaşanan ekonomik büyüme ve artan nüfus, ülkenin enerji talebini her geçen gün artırmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre Çin dünyanın en çok enerji tüketimine sahip ülkesidir. Geleceğe dönük yapılan enerji senaryoları, 2040 yılına kadar enerji arzına OECD dışı ülkelerden ciddi bir talep geleceği ve bunun da yaklaşık yüzde 45'lik kısmını Çin ve Hindistan'ın oluşturacağı yönündedir. Yine enerji ajanslarının yaptığı tahminlere göre Çin'in 2040 yılında dünya enerji tüketimi içerisindeki payı yüzde 24'e yükselecektir. Bunun yanında sanayiye dayalı ekonomik büyümenin bir bedeli olarak Çin'de yoğun bir hava kirliliği yaşanmaktadır. Dolayısıyla çevre ve hava kirliliğiyle mücadelede kömüre bağımlılıktan temiz enerjiye geçmek, küresel kömür üretiminde ve tüketiminde birinci sırada yer almasına rağmen Çin'in önemli bir hedefidir. Temiz enerji yatırımları ile kirliliği sorundan kurtularak, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi amaçlayan Çin yönetimi, 2000'li yılların başından itibaren yaptığı doğalgaz anlaşmalarıyla enerji çeşitliliğini artırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda; Orta Asya-Çin doğalgaz boru hattı, Çin-Myanmar doğalgaz boru hattı ve Rusya-Çin doğalgaz boru hattı önemli projeler olarak göze çarpmaktadır. Kömürden doğalgaza geçmek için kolları sıvayan Çin, zengin doğalgaz rezervine sahip ülkelerle yakın ilişkiler kurmayı ihmal etmemektedir. Bu bağlamda dünya doğalgaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 42,5'ine sahip Ortadoğu ve yüzde 30'una malik Avrasya bölgesi, ülkenin doğalgaz ithalatındaki istikrarlı yükseliş sebebiyle, Çin dış politikasının özel ilgi duyduğu coğrafyaların başında gelmektedir. Çin'in enerji güvenliğini teminat altına alması ve ülkenin enerji yapısını temiz enerjiye dönüştürmesi bakımından söz konusu bölgelerle yürütülen enerji diplomasisi önemli bir stratejik değere sahiptir. Yukarıdaki gelişmeler ışığında Çin, Doğu Akdeniz, Kafkaslar ve Ortadoğu üzerinde yürütülen uluslararası mücadeleyi yakından takip etmektedir. Kaldı ki Çin'in bölgeye yönelik yoğun ilgisi, "Kuşak Yol" projesiyle zaten daha önce artmıştı. Dolayısıyla Çin'in biri enerji güvenliği diğeri ekonomi güvenliği olmak üzere en az iki perspektiften bölgeyi mercek altına aldığı söylenebilir.

Çin'in bölgedeki ülkelere yaklaşımı genelde "Tek Çin Politikası" çerçevesindedir. Bu nedenle bölge ülkelerinin iç sorunlarından uzak durmaya özel önem vermektedir. Kıbrıs meselesine de yaklaşımı bu yöndedir. Tayvan sorunu Çin'in Kıbrıs politikasını yönlendiren ana faktördür. Bu durum her iki ülkeyi birbirine yaklaştıran ana etkidir. Bu doğrultuda Çin'in Kıbrıs politikası, "Tek Kıbrıs" ilkesi çerçevesindedir. Kıbrıs sorununun BM kararlarına uygun, iki bölgeyi iki toplumlu federasyon temelinde çözülmesine taraftardır. Bunun yanında Çin hükümeti, Kıbrıs'ı "Kuşak Yol" projesinde önemli bir istasyon olarak görmektedir. Benzer şekilde Rum hükümeti de bu projenin bir parçası olmaya isteklidir. GKRY'nin Pekin Büyükelçisi Agis Loizou, Aralık 2015'te Çin Uluslararası Radyosu'na verdiği demeçte, Güney Kıbrıs'ın "Kuşak Yol" inşasında aktif rol oynayacağını ifade etmiştir. Bu çerçevede; turizm, ticaret, yenilenebilir kaynaklar, araştırma ve eğitim alanlarında mevcut iyi ilişkilerin güçlendirilerek ileriye götürülmesi yönünde iki ülke arasında diplomatik temaslar yürütülmektedir.

Kaynak: Asia Times

Doğu Akdeniz'in güvenliği ve istikrarı, Çin'in "Kuşak Yol" projesi için elzem bir öneme sahiptir. Bu nedenle Çin'in Doğu Akdeniz'e atfettiği önem oldukça fazladır. Nitekim Doğu Akdeniz, Avrupa ile Asya'yı en kestirme yoldan birbirine bağlayan ana güzergahtır. Çin'in ilk denizaşırı üssünü Cibuti'de kurması, Akdeniz ülkeleriyle sıkı ilişkiler tesis etmesi, etki

alanını büyütmek için Akdeniz'deki limanlara yatırım yapması, Çin'in Akdeniz'in güvenliğine verdiği ehemmiyeti işaret etmesi bakımından bir hayli değerlidir. Çin'in yakın gelecekte Akdeniz'deki varlığını ekonomik, askeri ve siyasi yönlerden daha da güçlendireceği şimdiden çok bellidir. Dolayısıyla Çin, Akdeniz'deki oyuna dahil olabilecek yeni aktörlerden biridir. Çin'in bölge ülkeleriyle kurmaya çalıştığı yakın ilişkiler bu durumu doğrulamaktadır. Özellikle Çin'in Kıbrıs'a ayrı bir sayfa açtığı söylenebilir. Mart 2012'de Larnaka eski Havalimanı'nı Rum Yönetimi'nden kiralayan Çin'in bu girişimlerini limanlar ve enerji alanında da devam ettirmek için yoğun bir diplomasi yürüttüğü bilinmektedir. Örneğin Aralık 2015'te Güney Kıbrıs'ı ziyaret eden Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Limasol Limanı ile ilgilendiklerini, bu çerçevede Kıbrıs'ı bölgenin denizcilik üssü yapmayı arzuladıklarını açıklamıştır. Rum tarafı da Çin'le kurulacak ilişkilere sıcak yaklaşmaktadır. Rum Lider Nikos Anastasiadis, 12 Aralık 2016'da Kıbrıs ile Çin arasında diplomatik ilişki kurulmasının 45. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen resepsiyonda, "Kuşak Yol" projesine aktif katılım göstereceklerini açık bir şekilde dile getirmiştir. Ayrıca Anastasiadis, Kıbrıs'ın "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu" projesinde, Avrupa'nın önemli kavşak ülkelerinden biri olduğuna dikkat çekmiş ve güzergâhtaki ülkelerle proje kapsamında ortak hareket etmek istediklerini sözlerine eklemiştir. Tahmin edileceği üzere, "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu" projesi, Çin'i Hint Okyanusu üzerinden Basra Körfezi'ne, Kızıldeniz üzerinden de Akdeniz'e bağlayacak olan deniz ulaşım hattıdır. Böylece Çin'in ticari ve lojistik ağı deniz yoluyla Asya-Afrika-Avrupa pazarlarına ulaştırılmış olacaktır. Bu noktada Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de kilit bir role sahiptir. Bilhassa 2015 yılında dünyanın en önemli deniz geçitlerinden Süveyş Kanalı'nın uluslararası ulaşım altyapısının geliştirilmesi, Kıbrıs'ın ticari ve lojistik değerini bu bağlamda daha da yükseltmiştir. "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu" projesi kapsamında, uluslararası deniz ticareti açısından önem taşıyan limanlara Çin hükümeti ciddi yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlardan bazıları Pakistan/Gvadar, Yunanistan/Pire, Türkiye/Kumport ve İsrail/Hayfa Limanı'dır. Aynı zamanda Çin, Cezayir'in Şerşel şehrinde, Akdeniz ve Kuzey Afrika'nın en büyük limanını 2023 yılına kadar bitirmeyi planlamaktadır. Görüldüğü üzere BM Güvenlik Konseyi Daimi Üyesi Çin, Akdeniz'deki pozisyonunu tüm yönleriyle güçlendirmenin hazırlığı içerisindedir.

4. | SONUÇ

- ☰ Türk Devletleri Teşkilatı Dokuzuncu Zirvesi Semerkant Bildirisi'nde yer alan, "Kıbrıs Türklerinin Türk Dünyasının bir parçası olduğu ve KKTC'nin TDT Gözlemci Statüsünün memnuniyetle karşılandığı" şeklindeki ifadenin yakın gelecekte ortaya çıkaracağı yeni gelişmeler ışığında Kıbrıs sorunu için bir milat niteliğindedir.

4. SONUÇ

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) dünyanın en çalkantılı zamanlarında, Doğu Akdeniz'den Pasifik'e kadar uzanan jeopolitik gerilimlerin ve kırılmaların tam ortasında kuruldu. Bu nedenle TDT'nin ilişkilerini Doğu Akdeniz'den Pasifik'e uzanan hat boyunca sistematik ve istikrarlı biçimde güçlendirmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türk dünyasıyla karşılıklı yarar ve ortak hedefler temelinde iş birlikleri ve ortaklıklar geliştirilmesi stratejik bir zorunluluktur. Bu doğrultuda Türk Devletleri Teşkilatı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilişkilerinin geliştirilmesi hayati bir meseledir. TDT'nin öncelikli hedefi, köklü tarihi ve kültürel bağları bulunan Türk dünyası ülkelerini birbirine bağlayacak bilim, eğitim, turizm, kültür, sanat ve spor projeleri geliştirmesidir. Bunun yanında Türk dünyası ülkeleri arasında siyasi ve ticari ilişkilerin gelişimini sağlamak TDT'nin bir diğer hedefi olmalıdır. Dolayısıyla jeopolitik risklerin ve sapmaların yaşandığı bir ortamda KKTC'nin Teşkilat'ın dışarısında bırakılması rasyonel bir tercih olarak görülemez. KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın ifade ettiği üzere, "KKTC Türk coğrafyasının Doğu Akdeniz'deki temsilcisidir."

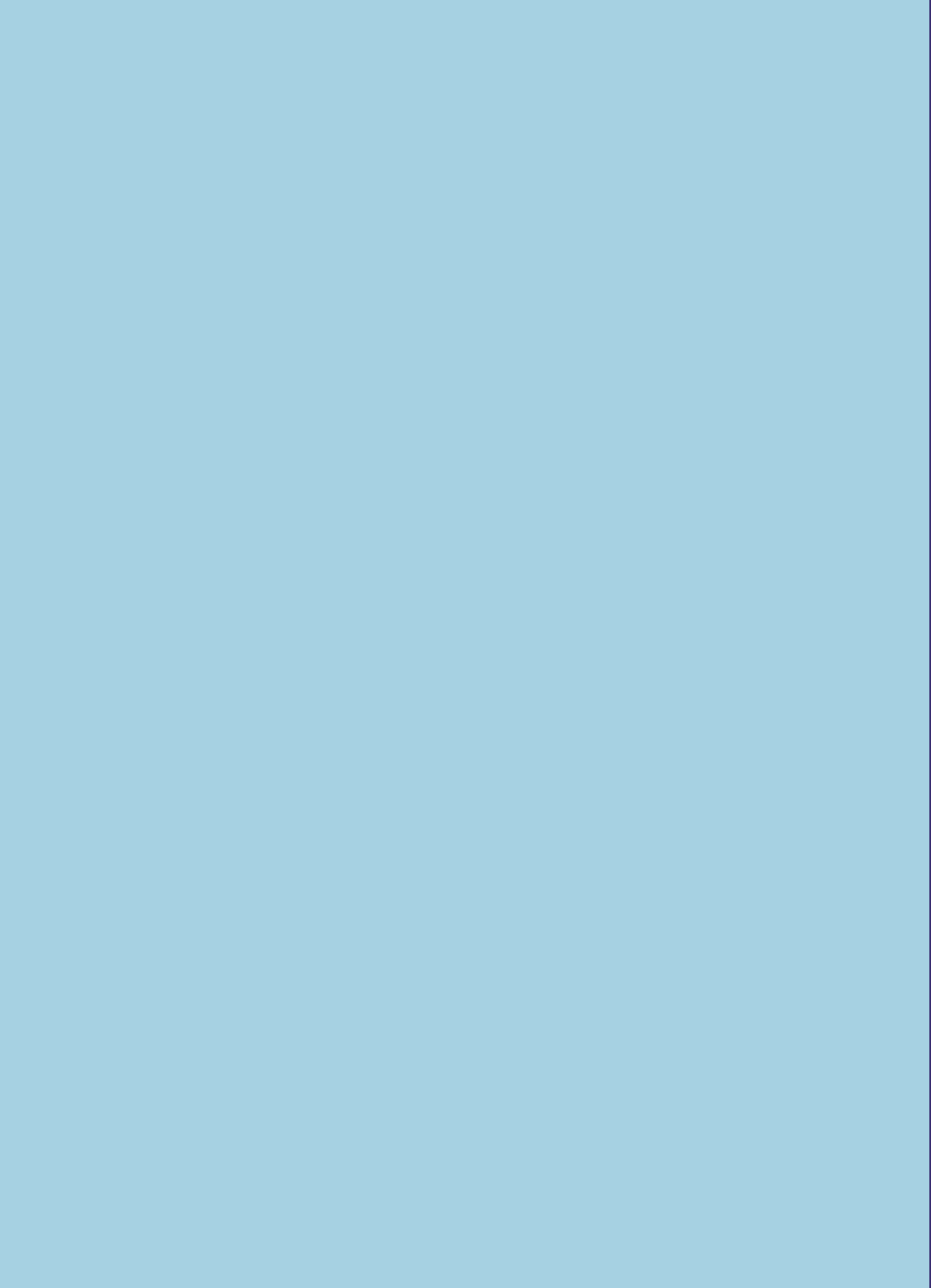
Bu jeopolitik gerçeklikten hareketle TDT ile KKTC arasındaki siyasi ilişkiler ivedi bir şekilde başlatılmalıdır. Zira bu yönde atılan bir adım, bir taraftan Teşkilat'ın etkinliğini ve görünülüğünü artıracak diğer taraftan da Türk dünyasını tüm yönleriyle Akdeniz'e bağlayacaktır. Böylelikle jeopolitik güç ile mekân arasındaki ilişki tamamlanarak TDT optimum bir şekilde yeni güç coğrafyasındaki yerini sağlamlaştıracaktır. Dünyanın süper güç haritasının değişime girdiği bir dönemde, Orta Asya-Akdeniz entegrasyonunu oluşturmak TDT'nin kendi zaman çizgisine uygun düşen bir adım olacaktır.

Jeopolitik gerçekliklerin yanında KKTC'nin enerji, turizm ve eğitim olanaklarını da dikkate almak önemlidir. KKTC'de faaliyet gösteren 22 yükseköğretim kurumu söz konusudur. Bu kurumların tamamında 140 farklı ülkeden 50 bini aşkın uluslararası öğrenci hizmet almaktadır. Öğrenci sayılarına turist sayıları eklendiğinde KKTC'nin uluslararası statüsü kendini hemen fark ettirir. TDT için KKTC'nin bu potansiyeli proaktif diplomasi, tanınırlık ve yumuşak güç adına ciddi bir fırsattır. Jeopolitik ve ekonomik faktörler bir araya getirildiğinde KKTC'nin TDT'nin bölgesel stratejisindeki rolüne çok yönlü bir katkı sunacağı çok açıktır. Bu nedenle 11 Kasım 2022 tarihinde Özbekistan'ın Semerkant kentinde yapılan TDT'nin 9'uncu Zirvesi'nde KKTC'ye gözlemci statüsünün verilmesi stratejik açıdan önemli bir başlangıçtır. Bilhassa ilgili kararda, "Kıbrıs Türklerinin Türk Dünyasının bir parçası

olduğu” şeklindeki vurgu oldukça dikkate değerdir. Daha önemlisi bu karar, yıllardır Kıbrıs’ta Türklerin aleyhine şekillenen siyasi dengesizliği bozup daha adil ve hakkaniyetli bir dengeyi kurmasına yol açabilir.

Kıbrıs Türk halkının self determinasyon hakkını kullanarak 15 Kasım 1983 tarihinde ilan ettiği KKTC bağımsız bir devlettir. KKTC’nin sahip olduğu egemen eşitlik ve eşit uluslararası statü gibi müstesna haklar 1960 Anlaşmalarıyla da teyit edilen bir gerçekliktir. KKTC ile TDT arasında kurulup geliştirilecek kapsamlı ilişkiler, Avrupa Birliği ve GKRY tarafından Kıbrıs Türk halkı üzerinde kurulmak istenen hükümlerlik çabalarına da ağır bir darbe vuracaktır. Şurası bir gerçektir ki Kıbrıs Rum halkı kadar Türk halkının da Kıbrıs adası üzerinde meşru hak ve çıkarları bulunmaktadır. Bu doğrultuda Kıbrıs’ın geleceği üzerinde en az Rum tarafı kadar söz sahibidir. Ancak bu hakikat şimdiye kadar Batılı güçlerin Doğu Akdeniz’deki güç ve çıkar çatışmaları yüzünden göz ardı edilmiştir. 1968 yılından bu yana devam eden müzakerelerden herhangi bir somut elde edilememesinin temel nedeni, Türk tarafına dikte edilmeye çalışılan çözüm modelleri haricinde Rum tarafının herhangi bir çözüm önerisine sıcak yaklaşmamasıdır. Tüm bu gerçeklerin bilinciyle, tarihsel süreçte meydana gelen siyasi, toplumsal ve jeopolitik koşullar, Kıbrıs’ta her iki tarafa barış, güven ve istikrar kazandıracak çözüm modelinin “iki devletli çözüm” şekli olduğunu gözler önüne sermektedir. Türk Devletleri Teşkilatı Dokuzuncu Zirvesi Semerkant Bildirisi’nde yer alan, “Kıbrıs Türklerinin Türk Dünyasının bir parçası olduğu ve KKTC’nin TDT Gözlemci Statüsünün memnuniyetle karşılandığı” şeklindeki ifade yakın gelecekte ortaya çıkaracağı yeni gelişmeler ışığında Kıbrıs sorunu için bir milat niteliğindedir.

5. | KAYNAKÇA

5. KAYNAKÇA

- Akçam, Zeki, *Kıbrıs'ta Osmanlı Öncesi Türkler Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı*, Hiper Yayınevi, İstanbul, 2020.
- Başeren, Sertaç Hami, Root Causes of the Eastern Mediterranean Dispute, *Insight Turkey*, Vol. 23, No. 1, 2021.
- Cyprus, Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2016.
- Daşcıoğlu, Büşra Zeynep Özdemir, Küresel Ticarete Yeni Güzergah Arayışları: Süveyş Kanalı'na Alternatifler, *SETA Perspektif*, Sayı 310, Mayıs 2021.
- Kunt, Metin, "Süleyman Dönemine Kadar Devlet ve Sultan: Uç Beyliğinden Dünya İmparatorluğuna", *Kanuni ve Çağı*, Ed. Metin Kunt, Christine Woodhead, Çev. Sermet Yalçın, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.
- Mekel, Arye, *A New Geopolitical Bloc is Born in the Eastern Mediterranean:: Israel, Greece and Melakopides, Costas, Russia-Cyprus Relations*, Palgrave Macmillan, New York, 2016.
- Mesimeris, Theodoulos, Partasides, George, *Cyprus' Integrated National Energy and Climate Plan for the period 2021-2030*, Nicosia, January 2020.
- Nopens, Patrick, *Geopolitical Shifts in the Eastern Mediterranean*, Egmont Institute, 2013.
- Sümer, Faruk, "Keykubad I", *DİA*, C. 25, Ankara, 2022.
- Şahin, İsmail, Düşünceden Eyleme EOKA, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 37, 2020.
- Şahin, İsmail, *Energy Conflict and Cooperation in the Eastern Mediterranean*, ORSAM, Report 3, Ankara, 2019.
- Şahin, İsmail, Yazıcı, Hanefi, Greece's "Changing" Israeli And "Unchanging" Egyptian Policy, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 3, 2021.
- Şahin, İsmail, *Yunanistan'ın Libya Politikası*, ORSAM, Ankara, 2020.
- Tuncel, Metin, "Akdeniz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 2, İstanbul, 1989.
- Türk Devletleri Teşkilatı, *Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi*, 2021.
- Tzogopoulos, George N., *Greece, Israel, and China's "Belt and Road" Initiative*, Begin-Sadat Center for Strategic Studies 2017.

Vogler, Sarah and Thompson, Eric V., *Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean:: Implications for Regional Maritime Security*, German Marshall Fund of the United States, 2015.

Butter, David, *Egypt's Energy Ambitions and its Eastern Mediterranean Policy*, Konrad Adenauer Stiftung, 2021.

Sartori, Nicolò, Colantoni Lorenzo, and Paceviciute, Irma, *Energy Resources and Regional Cooperation in the East Mediterranean*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2016.

Ghfar, Adel Abdel, *Between Geopolitics and Geoeconomics: The Growing Role of Gulf States in the EasternMediterranean*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2021.

Prof. Dr. İsmail ŞAHİN

Prof. Dr. İsmail Şahin, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Önceki yıllarda Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ile Karabük Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapan Şahin, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur.

Kıbrıs konusunda hazırladığı tezlerle, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans ve doktora derecesi almaya hak kazandı. 2017 yılında Siyasi Tarih alanında doçent, 2022 yılında ise profesör unvanı aldı.

Bir dönem Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu'nda Doğu Akdeniz ve Jeopolitik üzerine dersler veren Şahin, Kıbrıs meselesi, Doğu Akdeniz sorunu, enerji güvenliği ve Türk dış politikası konularında akademik çalışmalar yürütmektedir. Bunların yanı sıra düşünce kuruluşları ile ulusal gazete ve televizyonlara uzmanlık alanlarına ilişkin analiz, görüş, teknik rapor ve köşe yazılarıyla katkı sunmaktadır.

